

Sansk. e. 110

A 20

INTRODUCTION
TO
SANSKRIT GRAMMAR
IN BENGALI,
BY
PUNDIT ISWARACHANDRA VIDYASAGARA;
TRANSLATED INTO ENGLISH,
WITH ADDITIONS AND ALTERATIONS,
FOR THE USE OF

CANDIDATES FOR UNIVERSITY EXAMINATIONS,

BY
RAJKRISHNA BANERJEA,
ASSISTANT PROFESSOR OF SANSKRIT IN THE
PRESIDENCY COLLEGE.

CALCUTTA :

THE SANSKRIT PRESS.

1866.

Price One Rupee & Four Annas.

INTRODUCTION
TO
SANSKRIT GRAMMAR

IN BENGALI,
BY

PUNDIT ISWARACHANDRA VIDYASAGARA;

TRANSLATED INTO ENGLISH,
WITH ADDITIONS AND ALTERATIONS,

FOR THE USE OF
CANDIDATES FOR UNIVERSITY EXAMINATIONS,

BY
RAJKRISHNA BANERJEA,

ASSISTANT PROFESSOR OF SANSKRIT IN, THE
PRESIDENCY COLLEGE.

CALCUTTA :

THE SANSKRIT PRESS.

1866.

TRANSLATOR'S PREFACE.

In none of the languages of the world, whether living or dead, does Grammar play so important a part as in Sanskrit. The complex and elaborate system of its Grammar, enunciated in abstruse rules, renders the language extremely difficult of acquisition. *The Introduction to Sanskrit Grammar in Bengali* by Pundit Iswarachandra Vidyasagara, which has so much facilitated the study of Sanskrit, may be said to mark an era in the cultivation of that language in Bengal. But the facilities afforded by this work are not available to foreigners or to natives of other Provinces of India, by reason of its Bengali dress. Translations of it have, accordingly, been made into the vernaculars of some of the other Provinces.

The introduction of Sanskrit into the curriculum of Indian Universities, renders it

highly desirable, that this work should be made of general avail, there being no other treatise possessing so many recommendations to form a text-book. As this object can only be attained by means of an English version, an attempt has, with much diffidence, been made in the following pages to put the work into an English dress, without strictly adhering to the original where departure from it in no way interfered with its general scope.

The translator, from his experience as a teacher of Sanskrit in the Presidency College, felt the necessity of enlarging certain parts of the work for the better comprehension of the learners, and he has, with the permission of the Author, made the necessary additions and alterations. They are not however radical, nor inconsistent with the general character of the work.

CALCUTTA,
26th November, 1866.

CONTENTS.

	<i>Page.</i>
<u>Letters.</u>	1
<u>Vowels.</u>	1
<u>Consonants.</u>	2
<u>Classification of letters.</u>	3
<u>Conjunction of letters (सन्धि).</u>	5
——— of vowels.	5
——— of consonants.	11
<u>Change of न into ण.</u>	26
<u>Change of र into ण.</u>	28
<u>Declension.</u>	29
<u>Inflectional terminations of nouns, &c.</u>	29
<u>EXAMPLES OF BASES DECLINED.</u>	30
Masculine bases ending in vowels.	30
Feminine bases ending in vowels.	39
Neuter bases ending in vowels.	48
Masculine bases ending in consonants.	54
Feminine bases ending in consonants.	72
Neuter bases ending in consonants.	79
Pronouns.	85
Numerals.	97
<u>Indeclinables.</u>	102
<u>Formation of feminines.</u>	107
<u>Cases of nouns.</u>	108
<u>Special Rules for the employment of Inflectional terminations of nouns.</u>	111

	Page.
<u>Nouns and adjectives.</u>	116
<u>Verbs.</u>	117
<u>Classes of verbs (गण).</u>	118
<u>Inflectional terminations of verbs.</u>	119
<u>Intransitive verb.</u>	124
<u>Transitive verb.</u>	124
<u>Active voice.</u>	125
<u>Passive voice.</u>	126
<u>Intransitive-Passive voice (भाववाच्य).</u>	126
<u>Passive-Active voice (कर्मकर्त्तवाच्य).</u>	127
<u>Tenses and moods.</u>	127
<u>Conjugation.</u>	129
<u>Insertions to verbs.</u>	169
<u>Causative verbs (शिखन धात्र).</u>	170
<u>Desiderative verbs (सनन धात्र).</u>	171
<u>Frequentative verbs (यडन धात्र).</u>	172
<u>Frequentative verbs rejecting यड (यह्युगन धात्र).</u>	173
<u>Nominal verbs (नामधात्र).</u>	174
<u>Verbal affixes (कृतप्रत्यय).</u>	175
<u>Nominal affixes (तद्वितप्रत्यय).</u>	185
<u>Compounds (समाच).</u>	192
<u>Copulative Compounds (इन्द्र).</u>	193
<u>Determinative Compounds (तत्पुरुष).</u>	194
<u>Appositional Compounds (कर्मधारव).</u>	195
<u>Numeral Compounds (द्विषु).</u>	196
<u>Relative Compounds (वह्यवीहि).</u>	197
<u>Indeclinable Compounds (अव्ययीभाव).</u>	198
<u>Simple Lessons.</u>	199

INTRODUCTION

TO

SANSKRIT GRAMMAR.

—— Bengalee & Sardish
equivalents to the
LETTERS. letters of the
be given

1. The Sanskrit alphabet consists of forty-eight letters (वर्ण), of which thirteen are vowels (खर), and thirty-five consonants (व्यञ्जन).

VOWELS.

2. अ आ इ ई उ ऊ ऋ उ ए ए
ओ औ are vowels. Of these, अ इ उ ऋ उ are short vowels (हस्त खर), and आ ई ऊ ए ए ओ औ are long vowels (हीर्ष खर).

CONSONANTS.

3. क ख ग घ ङ, च छ ज झ ञ, ट ठ ड ढ ण, त थ द ध न, प फ ब भ म, य र ल व, श ष च ह, : are consonants. Of these, the letters from क to म are called स्वर्णवर्ण, and are divided into five classes (वर्ग), each class comprising five letters. The first class is called कवर्ग, the second चवर्ग, the third टवर्ग, the fourth तवर्ग, and the fifth पवर्ग. य र ल व are called अन्तःस्थवर्ण, श ष च ह उच्चवर्ण, and : अनुस्वार and : विसर्ग अयोगवाह वर्ण.

4. When the vowels join a consonant, they assume a different form, with the exception of अ, which disappears and is articulated with the consonant with which it is associated ; as :—
क का कि की कु कू क्ल कूँ कूँ के कै को कौ.

5. When two or more consonants combine, they are called compound letters (संयुक्त वर्ण), of which some assume modified forms, while others

undergo a complete change in their shape ; as :—

क्य खट न्त न्य ख्त ख्य क्त न्त्र न्य.

CLASSIFICATION OF LETTERS ACCORDING TO THEIR
RESPECTIVE SEATS OF UTTERANCE.

6. अ आ ह are Gutturals (कण्ठ्य), or uttered from the throat.

7. क ख ग घ ङ are Linguæ-radicals (जिह्वामूलीय), or uttered from the root of the tongue.

8. इ ई च छ ज भ अ य श are Palatals (तालव्य), or uttered from the palate.

9. च छ ट ठ ड ण र ष are Cerebrals (मूँड्य), or uttered from the head.

10. ल त य द ध न ल स are Dentals (दन्त्य), or uttered from the teeth.

11. उ ऊ प फ ब भ म are Labials (ओच्च), or uttered from the lips.

12. ए ऐ are Palato-gutturals (कण्ठप्रतालव्य), or uttered by the joint action of the throat and the palate.

13. ओ औ are Labio-gutturals (कण्ठगौण्य), or uttered by the joint action of the throat and the lips.

14. व is Dento-labial (दन्तगौण्य), or uttered by the joint action of the teeth and the lips.

15. अनुस्वार is Nasal (अनुनासिक), or uttered from the nose.

16. : विसर्ग is आश्रयस्थानभागी, i. e. uttered from the organ of voice employed in uttering the particular vowel to which it is affixed.

17. र ल ण न म are also called nasals, being uttered as well from the nose as from the root of the tongue, the palate, &c.

CONJUNCTION OF LETTERS.

18. When two letters come together, they conjoin. This conjunction is called सन्धि. There are two kinds of conjunctions, *viz.* the conjunction of vowels (सरसन्धि), and the conjunction of consonants (व्यञ्जनसन्धि).

CONJUNCTION OF VOWELS.

19. When अ or आ is followed by अ or आ, they both blend together and become आ, which joins the preceding consonant ; as, शश-अङ्कः शशाङ्कः ; देव-आलयः देवालयः ; दया-अर्णवः दयार्णवः ; महा-आशयः महाशयः.

20. When ई or ई is followed by ई or ई, they both blend together and become ई, which joins the preceding consonant ; as, गिरि-ईन्द्रः गिरीन्द्रः ; कवि-ईशः कवीशः ; मही-इन्द्रः महीन्द्रः ; लक्ष्मी-ईशः लक्ष्मीशः.

21. When च or झ is followed by च or झ, they both blend together and become ञ, which joins the preceding consonant; as, विधु-चद्यः विधृद्यः ; लघु-ञर्मिः लघूर्मिः ; वधू-ञत्सवः वधूत्सवः ; भू-ञर्हम् भूर्हम्.

22. When च्छ is followed by च्छ, they both blend together and become ञ्छ, which joins the preceding consonant ; as, पितृ-ञ्छणम् पितृष्णम्.

23. When अ or आ is followed by इ or ई, they both blend together and become ए, which joins the preceding consonant ; as, देव-इन्द्रः देवेन्द्रः ; गण-ईशः गणेशः ; महा-इन्द्रः महेन्द्रः ; रमा-ईशः रमेशः.

24. When अ or आ is followed by उ or ऊ, they both blend together and become ओ, which joins the preceding consonant ; as, नील-उत्पलम् नीलोत्पलम् ; मह-ऊर्हम् महोर्हम् ; गङ्गा-उदकम् गङ्गोदकम् ; महा-ऊर्मिः महोर्मिः.

25. When अ or आ is followed by र्, they both blend together and become अर्, of which अ joins the preceding consonant, and र् the following ; as, देव-अर्षिः देवर्षिः ; महा-अर्षिः महर्षिः.

26. When अ or आ is followed by ए or ऐ, they both blend together and become ऐ, which joins the preceding consonant ; as, एक-एकम् एकैकम् ; मत-ऐक्यम् मतैक्यम् ; तथा-एतत् तथैतत् ; महा-ऐरावतः महैरावतः.

27. When अ or आ is followed by औ or औौ, they both blend together and become औौ, which joins the preceding consonant ; as, जल-ओौघः जलौघः ; चित्त-ओौदार्यम् चित्तौदार्यम् ; महा-ओौषधिः महौषधिः ; सदा-ओौत्सुक्यम् सदौत्सुक्यम्.

28. When इ or ई is followed by any one of the vowels, except इ and ई, it changes into य्, which joins the preceding consonant, and

is joined by the vowel following ; as, यदि-अपि यद्यपि ; अति-आचारः अत्याचारः ; अभि-उदयः अभ्युदयः ; प्रति-जहः प्रत्यूहः ; मुनि-कृष्णः मुन्यूष्णः ; प्रति-एकम् प्रत्येकम् ; अति-ऐख्यम् अत्यैख्यम् ; पचति-ओदनम् पचत्यो-दनम् ; अति-ओदार्यम् अत्योदार्यम् ; नदी-अम्बु नद्यम्बु ; देवी-आगता देव्यागता ; सखी-उक्तम् सख्युक्तम् ; शशी-जर्जगः शश्युर्जगः ; बली-कृष्णः बल्युकृष्णः ; गोपी-एषा गोप्येषा ; बली-ऐरावतः बल्यैरावतः ; सरस्वती-ओषधः सरस्वत्योषधः ; वाणी-ओचित्यम् वाण्यौचित्यम्.

29. When उ or ऊ is followed by any one of the vowels, except उ and ऊ, it changes into व्, which joins the preceding consonant, and is joined by the vowel following ; as, अनु-अयः अन्वयः ; सु-आगतम् स्वागतम् ; मधु-इदम् मध्विदम् ; साधु-ईहितम् साध्वी-हितम् ; मधु-कृते मधृते ; अनु-एषणम् अन्वेषणम् ; अनु-ऐक्षिष्ठ अन्वैक्षिष्ठ ; पचतु-ओदनम् पचत्योदनम् ; ददातु-ओषधम् ददात्वौ-

वधम् ; सरयू-अस्तु सरयूस्तु ; वधू-आदि:
 वधादिः ; तनू-इन्द्रियम् तन्विन्द्रियम् ; तनू-ईश्वरः
 तन्वीश्वरः ; सरयू-एधितम् सरयूधितम् ; वधू-
 ऐश्वर्यम् वधैश्वर्यम् ; सरयू-ओषः सरत्वोषः ;
 वधू-ओदार्यम् वधौदार्यम्.

30. When च्छ is followed by any one of the vowels, except च्छ, it changes into र्, which joins the preceding consonant, and is joined by the vowel following ; as, पिटृ-अनुमतिः पितुमतिः ; पिटृ-आदेशः पित्रादेशः ; पिटृ-इच्छा पित्रिच्छा ; पिटृ-ईहितम् पित्रीहितम् ; पिटृ-उपदेशः पित्रुपदेशः ; पिटृ-अहः पित्रूहः ; पिटृ-एषणा पित्रेषणा ; पिटृ-ऐश्वर्यम् पित्रै-श्वर्यम् ; पिटृ-ओकः पित्रोकः ; पिटृ-ओदार्यम् पित्रौदार्यम्.

31. When ए is followed by any one of the vowels, it changes into अय्, of which अ joins the preceding consonant, and य् the vowel following ; as, शे-अनम् शयनम् ; शे-आते

शयाते ; शे-इतम् शयितम् ; शे-ईत शयीत ;
शे-ए शये ; शे-ऐ शयै.

32. When ऐ is followed by any one of the vowels, it changes into आय्, of which आ joins the preceding consonant, and य् the vowel following ; as, विनै-अकः विनायकः ; रै-आराया ; रै-इरायि ; रै-एराये ; रै-ओरायोः ; रै-औरायौ.

33. When ओ is followed by any one of the vowels, it changes into अव्, of which अ joins the preceding consonant, and व् the vowel following ; as, भो-अनम् भवनम् ; गो-आगवा ; भो-इता भविता ; गो-एगवे ; गो-ओः गवोः.

34. When औ is followed by any one of the vowels, it changes into आव्, of which आ joins the preceding consonant, and व् the vowel following ; as, पौ-अकः पावकः ; नौ-आनावा ; भौ-इनी भाविनी ; भौ-उकः भावुकः ; नौ-एनावे ; नौ-ओः नावोः ; नौ-औ नावौ.

35. When अ follows a word ending in ए or ओ, it is dropped, but its place is marked by the sign (s) which is called लुप्त (rejected) अकार ; as, कवे-अवेहि कवेऽवेहि ; प्रभो-अनुस्तुताण प्रभोऽनुस्तुताण.

CONJUNCTION OF CONSONANTS.

36. त or द, followed by च or छ, changes into च ; as, महत्-चक्रम् महच्चक्रम् ; एतद्-चन्द्रमण्डलम् एतच्चन्द्रमण्डलम् ; महत्-छतम् ; महच्छतम् ; एतद्-छाया एतच्छाया.

37. त or द, followed by ज or झ, changes into ज ; as, भवत्-जीवनम् भवज्जीवनम् ; विपद्-जालम् विपञ्जालम् ; महत्-भञ्जनम् महञ्जञ्जनम् ; तद्-भगत्तारः तञ्जत्तकारः.

38. न, followed by ज or झ, changes into ज ; as, महान्-जयः महाञ्जयः ; उद्यन्-भञ्जारः उद्यञ्जारः.

✓ 39. When a word ending in त or द is followed by श, त or द changes into च, and श into छ; as, अगत्-शरणः अगच्छरणः; तद्-शरीरम् तच्छरीरम्.

40. When a word ending in न is followed by श, न changes into ज, and श into छ; as, धावन्-शशः धावच्छशः.

✓ 41. When a word ending in त or द is followed by ह, त changes into द, and ह into ध; as, उत्-हतः उद्धतः; तद्-हितम् तद्धितम्.

42. न, preceded by च or ज, changes into ज; as, याच्-ना याज्ञा; यज्-नः वज्ञः.

✓ 43. त or द, followed by ट or ठ, changes into ट; as, उत्-टलति उद्धलति; तद्-टोका तद्धीका; चत्-दकारः चद्धकारः; एतद्-ठङ्कुरः एतद्धङ्कुरः.

44. त or द, followed by ड or ढ, changes

into ड ; as, उत्-डीनः उड्हीनः ; तद्-डिण्डिमः तड्हिण्डिमः ; उत्-ढौकते उड्हौकते ; एतद्-ठक्का एतड्हक्का.

45. न, followed by ड or ढ, changes into ण ; as, महान्-डामरः महारुडामरः ; राजन्-ढौकसे राजरुडौकसे.

46. त and थ, preceded by ष, change into ट and ठ, respectively ; as, आक्ष-तः आक्षटः ; षष्ठ-थः षष्ठः.

47. त, द, or न, followed by ल, changes into ल ; but the letter antecedent to न takes up the mark चन्द्रविन्दु ; as, उहत्-ललाटम् उहङ्गलाटम् ; एतद्-लीलोद्यानम् एतङ्गीलोद्यानम् ; महान्-लाभः महङ्गाभः.

48. न, terminating a word, when preceded by a short vowel, and followed by any one of the vowels, is doubled ; but no doubling takes place when preceded by a long vowel ;

as, धावन्-अभ्यः धावन्नभ्यः ; हसन्-आगतः हसन्नागतः ; चिन्तयन्-इह चिन्तयन्निह ; सूजन्-ईश्वरः सूजन्नीश्वरः ; स्मरन्-उवाच स्मरन्नुवाच ;—महान्-आग्रहः महानाग्रहः ; कवीन्-आहय कवीनाह्य.

49. न, terminating a word, when followed by च or छ, changes into अनुस्वार, and च and छ into श्च and श्छ ; as, वृत्यन्-चकोरः वृत्यंश्चकोरः ; धावन्-क्षागः धार्वश्चागः.

50. न, terminating a word, when followed by ट or ठ, changes into अनुस्वार, and ट and ठ into ष्ट and ष्ठ ; as, चलन्-टिट्टिभः चलंटिट्टिभः ; महान्-ठक्कुरः महांष्टक्कुरः.

51. न, terminating a word, when followed by त or थ, changes into अनुस्वार, and त and थ into ष्ट and ष्थ ; as, हसन्-तरति हसंस्तरति ; चिपन्-थुत्कारम् चिपंस्थुत्कारम्.

52. म, terminating a word, when followed

by an अन्तःस्थ or उप्सर्वण, changes into अनुस्वार ; as, सत्वरम्-याति सत्वरं याति ; करुणम्-रोदिति करुणं रोदिति ; विद्याम्-लभते विद्यां लभते ; भारम्-वहति भारं वहति ; श्वायाम्-शेते श्वायां शेते ; कष्टम्-सहते कष्टं सहते ; मधुरम्-हसति मधुरं हसति.

53. म, terminating a word, when followed by a सर्वण, changes optionally into अनुस्वार, or into the fifth letter of that class to which the consonant following belongs ; as, किम्-करोषि किं करोषि, किङ्क-रोषि ; गटहम्-गच्छ गटहं गच्छ, गटहङ्गच्छ ; चिप्रम्-चलति चिप्रं चलति, चिप्रङ्गलति ; शतुम्-जहि शतुं जहि, शतुङ्गहि ; नदीम्-तरति नदीं तरति नदीन्ततरति ; धनम्-दहाति धनं दहाति, धनन्दहाति ; स्तनम्-धयति स्तनं धयति, स्तनन्धयति ; गुरुम्-नमति गुरुं नमति, गुरुङ्गमति ; चन्द्रम्-पश्यति चन्द्रं पश्यति, चन्द्र-प्यश्यति ; किम्-फलम् किं फलम्, किङ्गफलम् ;

सत्यम्-ब्रूयात् सत्यं ब्रूयात्, सत्यम्ब्रूयात् ;
 मधुरम्-भाषते मधुरं भाषते, मधुरम्भाषते ;
 शास्त्रम्-मीमांसते शास्त्रं मीमांसते, शास्त्र-
 मीमांसते.

54. छ, preceded by a vowel, changes into च्छ ; as, अव-छेदः अवच्छेदः ; परि-छदः परि-
 च्छदः ; बद्री-छाया बद्रीच्छाया ; तरु-छाया
 तरुच्छाया.

55. क, terminating a word, when followed by a vowel, the third or fourth letter of a class, or by य र ल व ह, changes into ग ; as, दिक्-अन्तः दिगन्तः ; वाक्-आडम्बरः वागा-
 डम्बरः ; त्वक्-दून्द्रियम् त्वगिन्द्रियम् ; वाक्-
 दूशः वागीशः ; सम्यक्-उक्तम् सम्यगुक्तम् ; धिक्-
 ऋणकारिणम् धिग्णकारिणम् ; प्राक्-एव प्रागेव ;
 धिक्-ऐश्वर्यमन्तम् धिगैश्वर्यमन्तम् ; सम्यक्-
 ओजः सम्यगोजः ; वाक्-औचित्यम् वागौचित्यम् ;
 दिक्-गजः दिग्गजः ; प्राक्-घनोदयः प्राग्घनो-
 दयः ; वाक्-जालम् वाग्जालम् ; सम्यक्-

भक्षारः सम्बग्भक्षारः ; सम्यक्-ङ्गुते सम्य-
ङ्गुते ; सम्यक्-ढौकते सम्यग्ढौकते ; वाक्-
दाम् वाग्दामम् ; धिक्-धनगर्वितम् धिग्धन-
गर्वितम् ; वाक्-बाङ्गल्यम् वाग्बाङ्गल्यम् ; दिक्-
भागः दिग्भागः ; धिक्-याचकम् धिग्याचकम् ;
वाक्-रोधः वाग्रोधः ; धिक्-लोभिनम् धिग्लो-
भिनम् ; सम्यक्-वदति सम्यग्वदति ; दिक्-हस्ती
दिग्घस्ती (1).

56. त, terminating a word, when followed by a vowel, or ग घ द ध ब भ य र व, changes into द ; as, जगत्-अन्तः जगदन्तः ; जगत्-आदि॒ः जगदादि॒ः ; जगत्-इन्द्रः जगदिन्द्रः ; जगत्-ईशः जगदीशः ; भवत्-उक्तम् भवदुक्तम् ; भवत्-ऊहनम् भवदूहनम् ; भवत्-क्षणम् भव-
हणम् ; जगत्-एतत् जगदेतत् ; महत्-ऐश्वर्यम्
महदैश्वर्यम् ; महत्-ओजः महदोजः ; महत्-
औषधम् महदौषधम् ; द्वहत्-गहनम् द्वहदृहनम् ;

(1) ह, preceded by क, changes optionally into घ ; as, दिग्घस्ती, दिग्हस्ती.

दृहत्-घटः दृह्घटः ; भवत्-दर्शनम् भवदर्शनम् ;
 महत्-धनुः महङ्घनुः ; जगत्-बन्धुः जगद्घन्धुः ;
 महत्-भयम् महङ्घयम् ; दृहत्-यानम् दृह-
 दूयानम् ; दृहत्-रथः दृह्घ्रथः ; महत्-वनम्
 महद्वनम्.

57. च, ट, and प, terminating a word, when followed by a vowel, the third or fourth letter of a class, or by य र ल व ह, change into ज, ड, and ब, respectively ; as,
 अच्-अन्तः अजन्तः ; अच्-वत् अज्वत् ; परि-
 ब्राट्-अयम् परिब्राड्यम् ; परिब्राट्-आगतः
 परिब्राड्गागतः ; परिब्राट्-उवाच परिब्राडुवाच ;
 परिब्राट्-गच्छति परिब्राड्गच्छति ; परिब्राट्-
 वदति परिब्राड्वदति ; परिब्राट्-हसति परि-
 ब्राड्हसति (2) ; अप्-दून्धनम् अविन्धनम् ;
 अप्-घटः अव्घटः ; अप्-जम् अजम् ; अप्-

(2) ह, preceded by ट, changes optionally into ड ;
 28, परिब्राड्दसति, परिब्राड्हसति.

भक्षः अभक्षः ; अप्-वासः अवासः ; अप्-हरणम् अव्हरणम् (3).

58. The first letter of a class, terminating a word, when followed by न or म, changes optionally into the fifth or third ; as, दिक्-नागः दिङ्क्नागः, दिग्नागः ; अच्-नास्ति अञ्चनास्ति, अज्ञनास्ति ; मधुलिट्-नहृति मधुलिण्नहृति, मधुलिङ्नहृति ; जगत्-नाथः जगन्नाथः, जगद्गनाथः ; अप्-नदी अन्नदी, अव्-नदी ; प्राक्-मुखः प्राञ्चुखः, प्राग्मुखः ; अच्-मध्यम् अञ्चमध्यम्, अज्ञमध्यम् ; मधुलिट्-मत्तः मधुलिण्मत्तः, मधुलिङ्मत्तः ; भवत्-मतम् भवन्नतम्, भवद्गतम् ; अप्-मानम् अम्नानम्, अब्मानम्.

59. The first letter of a class, terminating a word, when followed by the affix मय or मात, changes only into the fifth ; as, वाक्-

(3) ह, preceded by प, changes optionally into भ ; as, अभरणम् अव्हरणम्.

मयम् वाञ्छयम् ; चित्-मयम् चिन्मयम् ; अप्-
मयम् अम्भयम् ; अच्-मातम् अच्मातम् ;
मधुलिट्-मातम् मधुलिण्मातम्.

60. ह, terminating a word, when followed by न or म, changes *optionally* into न ; but when followed by the affix मय or मात, it changes *only* into न ; as, तदू-नीरम् तन्नीरम्, तदूनीरम् ; एतदू-मानसम् एतन्मानसम्, एतदू-मानसम् ;—तदू-मयम् तन्मयम् ; एतदू-मातम् एतन्मातम्.

61. विसर्ग, followed by च or छ, changes into श ; as, पूर्णः-चन्द्रः पूर्णचन्द्रः ; धावितः-
क्षागः धावितक्षागः.

62. विसर्ग, followed by ट or ठ changes into ष ; as, भीतः-टलति भीतष्टलति ; स्थिरः-
ठक्कुरः स्थिरष्टक्कुरः.

63. विसर्ग, followed by त or थ, changes into स ; as, उद्धतः-तसः उद्धतस्तः ; विसः-
युत्कारः विसस्युत्कारः.

64. **विसर्ग**, when both preceded as well as followed by अ, blends with the preceding अ and becomes अौ, which joins the antecedent consonant, and the अ following is dropped ; as, नरः-अयम् नरोऽयम् ; वेदः-अधीतः वेदोऽधीतः.

65. **विसर्ग**, preceded by अ, and followed by the third, fourth, or fifth letter of a class, or by य र ल व ह, blends with the preceding अ and becomes अौ, which joins the antecedent consonant ; as, शोभनः-गन्धः शोभनो गन्धः ; नूतनः-घटः नूतनो घटः ; सद्यः-जातः सद्यो जातः ; मधुरः-भङ्गारः मधुरो भङ्गारः ; नवः-डमरः नवो डमरः ; गजः-ढौकते गजो ढौकते ; मूर्ढन्यः-णकारः मूर्ढन्यो णकारः ; निर्वाणः-दीपः निर्वाणो दीपः ; अश्वः-धावति अश्वो धावति ; उम्भतः-नगः उम्भतो नगः ; हृढः-बन्धः हृढो बन्धः ; अकुतः-भयः अकुतोभयः ; अतीतः-मासः अतीतो मासः ; कृतः-यत्कृतः कृतो यत्कृतः ; शान्तः-रोषः शान्तो रोषः ; कृतः-लोभः कृतो लोभः

लोभः ; शीतः-वायुः शीतो वायुः ; वामः-हस्तः वामो हस्तः.

66. विसर्ग, preceded by आ, and followed by any one of the vowels, except आ, is rejected, and no *sandhi* takes place after the rejection ; as, कुतः-आगतः कुत आगतः ; नरः-इव नर इव ; कः-ईहते क ईहते ; चन्द्रः-उदेति चन्द्र उदेति ; इतः-अर्हम् इत अर्हम् ; देवः-ऋषिः देव ऋषिः ; उच्चारितः-ल्लकारः उच्चारित ल्लकारः ; कः-एषः क एषः ; कुतः-ऐक्यम् कुत ऐक्यम् ; रक्तः-ओष्ठः रक्त ओष्ठः ; राज्ञः-औदार्यम् राज्ञ औदार्यम् .

67. विसर्ग, preceded by आ, and followed by a vowel, the third, fourth, or fifth letter of a class, or by य र ल व ह, is rejected, and no *sandhi* takes place after the rejecion ; as, अश्वा-अमी अश्वा अमी ; गजाः-इमे गजा इमे ; ताराः-उदिताः तारा उदिताः ; गताः-ऋषयः गता ऋषयः ; नराः-एते नरा एते ; हताः-गजाः

हता गजाः ; क्लताः-घटाः क्लता घटाः ; पुत्राः-
जाताः पुत्रा जाताः ; मधुराः-मङ्काराः ; मधुरा
मङ्काराः ; नवाः-छमरवः नवा छमरवः ; गजाः-
ढौकन्ते गजा ढौकन्ते ; निर्वाणाः-दीपाः निर्वाणा
दीपाः ; अश्वाः-धावन्ति अश्वा धावन्ति ;
उद्गताः-नगाः उद्गता नगाः ; हृढाः-बन्धाः हृढा
बन्धाः ; नराः-भीताः नरा भीताः ; अतीताः-
मासाः अतीता मासाः ; छात्राः-यतन्ते छात्रा
यतन्ते ; एताः-रथ्याः एता रथ्याः ; नराः-लभन्ते
नरा लभन्ते ; वाताः-वान्ति वाता वान्ति ;
वालकाः-हसन्ति वालका हसन्ति.

68. विसर्ग, preceded by any one of the vowels, except अ and आ, and followed by a vowel, the third, fourth, or fifth letter of a class, or by य र ल व ह, changes into र ; as, कविः-अयम् कविरयम् ; गतिः-इयम् गति-
रियम् ; रविः-उद्देति रविरुद्देति ; श्रीः-असौ
श्रीरसौ ; सुधीः-एषः सुधीरेषः ; बन्धुः-आगतः
बन्धुरागतः ; गुरुः-उवाच गुरुरुवाच ; भूः-

इयम् भूरियम् ; बधूः-एषा बधूरेषा ; मातृः-
 अर्चय मातृरर्चय ; दुहितृः-आहय दुहितृराहय ;
 रवेः-उदयः रवेरुदयः ; तैः-उक्तम् तैरुक्तम् ;
 विधोः-अस्तगमनम् विधोरस्तगमनम् ; प्रभोः-
 आदेशः प्रभोरादेशः ; गौः-अयम् गौरयम् ;
 चृषिः-गच्छति चृषिर्गच्छति ; हविः-ब्राणम्
 हविर्ब्राणम् ; गुरुः-जयति गुरुर्जयति ; कृतैः-
 भक्ष्मारैः कृतैर्भक्ष्मारैः ; नवैः-उमरुभिः नवै-
 र्डमरुभिः ; गौः-ढौकते गौढौकते ; रवेः-दर्शनम्
 रवेर्दर्शनम् ; निः-धनः निर्धनः ; दुः-नीतिः
 दुर्नीतिः ; निः-बन्धः निर्बन्धः ; निः-भयः
 निर्भयः ; मुङ्गः-मुङ्गः मुङ्गर्मुङ्गः ; वहिः-योगः
 वहिर्योगः ; विशुः-लीयते विशुलीयते ; वाशुः-
 वाति वाशुर्वाति ; शिशुः-हसति शिशुर्हसति.

69. If विसर्ग, being a substitute of र्, and preceded by अ, be followed by a vowel, the third, fourth, or fifth letter of a class, or by व र ल व ह, it changes into र् ; as, पुनः-
 अपि पुनरपि ; पुनः-आगतः पुनरागतः ; प्रातः-

इहागतः प्रातरिहागतः ; प्रातः-एव प्रातरेव ;
 अन्तः-धानम् अन्तर्धानम् ; स्वः-गतः स्वर्गतः ;
 अतः-आगच्छ अतरागच्छ ; पितः-अनुमन्यस्व
 पितरनुमन्यस्व ; मातः-देहि मातर्देहि ; जामातः-
 वह जामातर्वह ; दुहितः-याहि दुहितर्याहि.

70. र, followed by र, is rejected, and the antecedent short vowel made long ; as,
 पितः-रच पितारच ; निः-रसः नीरसः ; निः-
 रोगः नीरोगः ; विधुः-राजते विधूराजते ;
 मातुः-रोदनम् मातूरोदनम्.

71. The words सः and एषः, followed by any letter except अ, reject the विसर्ग affixed to them, and no *sandhi* takes place after the rejection ; as, सः-आगतः स आगतः ; सः-इच्छति स इच्छति ; सः-ईहते स ईहते ; सः-उवाच स उवाच ; सः-करोति स करोति ; सः-गच्छति स गच्छति ; सः-चलति स चलति ; सः-हसति स हसति ;—एषः-आयाति एष आयाति ; एषः-एति ; एष एति ; एषः-धावति एष धावति ; एषः-रोदिति एष रोदिति ; एषः-

वदति एष वदति ३ एषः—श्वेते एष श्वेते ; एषः—
सहते एष सहते.

72. The word भोः, followed by a vowel, the third, fourth, or fifth letter of a class, or by य, र, ल, व, ह, rejects the विसर्ग affixed to it, and no *sandhi* takes place after the rejection ; as, भोः—अम्बरीष भो अम्बरीष ; भोः—
ईशान भो ईशान ; भोः—उमापते भो उमापते ;
भोः—गदाधर भो गदाधर ; भोः—जनमेजय भो
जनमेजय ; भोः—दामोहर भो दामोहर ; भोः—
माधव भो माधव ; भोः—यदुपते भो यदुपते.

CHANGE OF न INTO ण.

73. The Dental न, following च, छ, र, or ष, changes into the Cerebral ण ; as, लृष्णाम्,
तिस्त्वणाम्, चतस्त्वणाम् ;—मृष्णाम्, भ्रातृष्णाम्,
दातृष्णाम् ;—विकीर्षम्, विस्तीर्षम्, चतुर्षाम् ;—
दोष्णा, पुष्णाति, मुष्णाति.

74. The change of न into ण is not precluded by the intervention of vowels, of the letters of the कवर्ग and पवर्ग, of य, व, ह, and of अनुखार, whether occurring singly or in any combination whatever ; as, करणम्, कराणाम्, करिणा, गुरुणा, परेण ;—अर्केण, मूर्खेण, वृगेण, दीर्घेण ;—दर्पेण, रेफेण, दर्भेण, द्रुमेण ;—रथेण, गर्वेण, ग्रहणाम् ;—दृंहणम्.

75. When any other letter intervenes, न does not change into ण ; as, अर्ज्जना, मूर्च्छना, अर्ज्जनम्, किरीटेन, षष्ठेन, मृष्ठेन, हृष्ठेन, वर्षनाम्, आर्तेन, अर्थेन, विमर्हेन, अर्हेन, विरलेन, स्पर्शेन, रसेन.

76. न, combined with त, थ, द, ध, प, or भ, does not change into ण ; as, कृत्तति, ग्रन्थनम्, दृन्दः, रुत्तन्ति, लृप्तोति, छुत्ताति.

77. Final न् does not change into ण ; as, नरान्, हरीन्, शुरून्, अतृन्.

CHANGE OF स INTO ष.

78. The Dental स of प्रत्यय (affixes and terminations), preceded by any of the vowels, except अ and आ, or by क or र, is, in the middle of a word, changed into the Cerebral ष ; as, मुनिषु, गुणिषु, मदीषु, सुधीषु, साधुषु, गुरुषु, प्रतिभूषु, बधूषु, भालृषु, स्वरूषु, सर्वेषाम्, अन्येषाम्, गोषु, द्योषु, मौषु नौषु ;—वाञ्छु, दिञ्छु ;—चतुर्षु, गीर्षु.

79. The change of स into ष is not precluded by the intervention of अनुस्वार (4) or विसर्ग ; as, हवीषि, धनूषि ; आशीषु, धनुषु.

(4) i. e. अनुस्वार occurring only in the plural terminations of the First and Second classes of neuter bases, and no where else ; as, पंचु.

DECLENSION.

80. There are seven classes of Inflectional terminations (विभक्ति) of nouns, pronouns, and adjectives ; viz:—

प्रथमा	First	class.
द्वितीया	Second	„
तृतीया	Third	„
चतुर्थी	Fourth	„
पञ्चमी	Fifth	„
षष्ठी	Sixth	„
सप्तमी	Seventh	„

Each class has three numbers, Singular, Dual, and Plural. These terminations are attached to the inflective base. They are called सुप्, and the base inflected is called a सुवन्तपद.

81. The Inflectional terminations are as follows:—

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class. :	औ	ओः	
Second „	अम्	औ	ओः

Third class.	आ	भास्	भिः
Fourth „	ए	भास्	भ्यः
Fifth „	अः	भास्	भ्यः
Sixth „	अः	ओः	आस्
Seventh „	इ	ओः	सु

82. In address, bases take the terminations of the First class, with a slight modification in the singular number only.

83. In forming the inflections, the base undergoes certain changes in some instances, and the terminations in others.

EXAMPLES.

BASES ENDING IN VOWELS.

MASCULINE.

नर ENDING IN अः.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	नरः	नरौ	नराः
Second „	नरम्	नरौ	नरान्

Third class.	नरेष	नराभ्याम्	नरैः
Fourth „	नराय	नराभ्याम्	नरेभ्यः
Fifth „	नरात्	नराभ्याम्	नरेभ्यः
Sixth „	नरस्य	नरयोः	नराणाम्
Seventh „	नरे	नरयोः	नरेषु
Address.	नर		

Almost all bases of the masculine gender, ending in अ, except अल्प, &c., and द्वितीय and तृतीय, are declinable like नर. अल्प, &c., (5) differ only in the plural termination of the First class; as, अल्पे, अल्पाः. द्वितीय and तृतीय differ only in the singular terminations of the Fourth, Fifth, and Seventh classes; as:—

FOURTH CLASS. FIFTH CLASS. SEVENTH CLASS.

Sing.	Sing.	Sing.
द्वितीय { द्वितीयस्मै	{ द्वितीयस्मात्	{ द्वितीयस्मिन्
द्वितीयाय	द्वितीयात्	द्वितीये
तृतीय { तृतीयस्मै	{ तृतीयस्मात्	{ तृतीयस्मिन्
तृतीयाय	तृतीयात्	तृतीये

(5) अल्प, प्रवर्म, चरम, अर्द, कतिपय, नेम, इन, लव, द्वितव, त्रितव, चतुर्दव, &c.

मुनि ENDING IN इ.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	मुनिः	मुनी	मुनवः
Second „	मुनिम्	मुनी	मुनीन्
Third „	मुनिना	मुनिभ्याम्	मुनिभिः
Fourth „	मुनये	मुनिभ्याम्	मुनिभ्यः
Fifth „	मुनेः	मुनिभ्याम्	मुनिभ्यः
Sixth „	मुनेः	मुन्योः	मुनीनाम्
Seventh „	मुनौ	मुन्योः	मुनिषु
Address.	मुने		

All bases of the masculine gender, ending in इ, except पति (6) and सखि, are declinable like मुनि.

पति.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	पतिः	पती	पतवः
Second „	पतिम्	पती	पतीन्

(6) The word पति, when forming a compound with another word, such as, रूपति, भूपति, महीपति, नरपति, &c., is declinable like मुनि.

Third class.	पत्या	पतिभ्याम्	पतिभिः
Fourth „	पत्ये	पतिभ्याम्	पतिभ्यः
Fifth „	पत्युः	पतिभ्याम्	पतिभ्यः
Sixth „	पत्युः	पत्योः	पतीनाम्
Seventh „	पत्यौ	पत्योः	पतिषु
Address.	पते		

सखि.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	सखा	सखायौ	सखायः
Second „	सखायम्	सखायौ	सखीन्
Third „	सख्या	सखिभ्याम्	सखिभिः
Fourth „	सख्ये	सखिभ्याम्	सखिभ्यः
Fifth „	सख्यः	सखिभ्याम्	सखिभ्यः
Sixth „	सख्यः	सख्योः	सखीनाम्
Seventh „	सख्यौ	सख्योः	सखिषु
Address.	सखे		

— — —

सुधी ENDING IN ई.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	सुधीः	सुधियौ	सुधियः
Second „	सुधियम्	सुधियौ	सुधियः
Third „	सुधिया	सुधीभ्याम्	सुधीभिः
Fourth „	सुधिये	सुधीभ्याम्	सुधीभ्यः
Fifth „	सुधियः	सुधीभ्याम्	सुधीभ्यः
Sixth „	सुधियः	सुधियोः	सुधियाम्
Seventh „	सुधियि	सुधियोः	सुधीषु
Address.	सुधीः		

Almost all bases of the masculine gender, ending in ई, except सेनानी, अग्रणी, ग्रामणी, &c., are declinable like सुधी.

सेनानी.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	सेनानीः	सेनान्यौ	सेनान्यः
Second „	सेनान्यम्	सेनान्यौ	सेनान्यः
Third „	सेनान्या	सेनानीभ्याम्	सेनानीभिः

Fourth class.	सेनान्ये	सेनानीभ्याम्	सेनानीभ्यः
Fifth	„	सेनान्यः	सेनानीभ्याम्
Sixth	„	सेनान्यः	सेनान्योः
Seventh	„	सेनान्याम्	सेनान्योः
Address.		सेनानीः	सेनानीषु

अश्यामी, ग्रामणी, &c., are declinable like सेनानी.

साधु ENDING IN उ.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	साधुः	साधू	साधवः
Second	„	साधुम्	साधून्
Third	„	साधुना	साधुभ्याम्
Fourth	„	साधुवे	साधुभ्याम्
Fifth	„	साधोः	साधुभ्यः
Sixth	„	साधोः	साधोः
Seventh	„	साधौ	साधोः
Address.		साधो	साधुषु

Almost all bases of the masculine gender, ending in उ, are declinable like साधु.

प्रतिभू �ENDING IN ऊ.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	प्रतिभूः	प्रतिभूवौ	प्रतिभूवः
Second „	प्रतिभूवम्	प्रतिभूवौ	प्रतिभूवः
Third „	प्रतिभूवा	प्रतिभूभ्याम्	प्रतिभूभिः
Fourth „	प्रतिभूवे	प्रतिभूभ्याम्	प्रतिभूभ्यः
Fifth „	प्रतिभूवः	प्रतिभूभ्याम्	प्रतिभूभ्यः
Sixth „	प्रतिभूवः	प्रतिभूवोः	प्रतिभूवाम्
Seventh „	प्रतिभूवि	प्रतिभूवोः	प्रतिभूष
Address.	प्रतिभूः		

Almost all bases of the masculine gender, ending in ऊ, are declinable like प्रतिभू.

दातृ ENDING IN ऊ.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	दाता	दातारौ	दातारः
Second „	दातारम्	दातारौ	दातृन्
Third „	दाता	दात्यभ्याम्	दात्यभिः

Fourth class.	दाते	दात्याम्	दात्यः
Fifth	„ दातुः	दात्याम्	दात्यः
Sixth	„ दातुः	दातोः	दातृषाम्
Seventh	„ दातरि	दातोः	दातुषु
Address.	दातः		

All bases of the masculine gender, ending in ा, except भात, पिठ, जामाल, हैट, स्वेट्, and व्, are declinable like दात.

भात.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	भाता	भातरौ	भातरः
Second „	भातरम्	भातरौ	भातृन्
Third „	भाता	भात्याम्	भात्यभिः
Fourth „	भाते	भात्याम्	भात्यः
Fifth „	भातुः	भात्याम्	भात्यः
Sixth „	भातुः	भातोः	भातृषाम्
Seventh „	भातरि	भातोः	भातुषु
Address.	भातः		

पिट, चामाट, देट, सव्वेष्ट, and व्ह, are declinable like च्वाट, with this difference only, that व्ह optionally assumes two forms in the plural termination of the Sixth class ; as,

नृष्णाम्, नृष्णाम्.

गो ENDING IN ओ.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	गोः	गावौ	गावः
Second „	गाम्	गावौ	गाः
Third „	गवा	गोभ्याम्	गोभिः
Fourth „	गवे	गोभ्याम्	गोभ्यः
Fifth „	गोः	गोभ्याम्	गोभ्यः
Sixth „	गोः	गवोः	गवाम्
Seventh „	गवि	गवोः	गोषु
Address.	गौः		

All bases of the masculine gender, ending in ओ, are declinable like गो.

स्त्रौ ENDING IN औ.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	स्त्रौः	स्त्रावौ	स्त्रावः
Second „	स्त्रावम्	स्त्रावौ	स्त्रावः
Third „	स्त्रावा	स्त्रौभ्याम्	स्त्रौभिः
Fourth „	स्त्रावे	स्त्रौभ्याम्	स्त्रौभ्यः
Fifth „	स्त्रावः	स्त्रौभ्याम्	स्त्रौभ्यः
Sixth „	स्त्रावः	स्त्रावोः	स्त्रावाम्
Seventh „	स्त्रावि	स्त्रावोः	स्त्रौषु
Address.	स्त्रौः		

All bases of the masculine gender, ending in औ, are declinable like स्त्रौ.

FEMININE.

लता ENDING IN आ.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	लता	लते	लताः
Second „	लताम्	लते	लताः

Third class.	लतया	लताभ्याम्	लताभिः
Fourth „	लतायै	लताभ्याम्	लताभ्यः
Fifth „	लतायाः	लताभ्याम्	लताभ्यः
Sixth „	लतायाः	लतयोः	लतानाम्
Seventh „	लतायाम्	लतयोः	लतासु
Address.	लते		

All bases of the feminine gender, ending in आ, except अम्बा, द्वितीया, लृतीया, and जरा, are declinable like लता. अम्बा differs only in the singular termination in address ; as, हे अम्ब. द्वितीया and लृतीया differ only in the singular termination of the Fourth, Fifth, Sixth, and Seventh classes, in which they optionally assume two forms ; as :—

FOURTH CLASS. FIFTH CLASS. SIXTH CLASS. SEVENTH CLASS.

Sing.

Sing.

Sing.

Sing.

द्वितीयसु { द्वितीयस्याः } द्वितीयस्याः { द्वितीयस्याम् }
द्वितीयायै { द्वितीयायाः } द्वितीयायाः { द्वितीयायाम् }

लृतीया is declinable like द्वितीया.

जरा.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	जरा	{ जरसौ जरे	{ जरसः जराः
Second	”	{ जरसम् जराम्	{ जरसौ जराः
Third	”	{ जरसा जरया	जराभ्याम् जराभिः
Fourth	”	{ जरसे जरायै	जराभ्याम् जराभः
Fifth	”	{ जरसः जरायाः	जराभ्याम् जराभः
Sixth	”	{ जरसः जरायाः	{ जरसाम् जराभ्याम्
Seventh	”	{ जरसि जरायाम्	{ जरसोः जरयोः जरासु
Address.		जरे	

मति ENDING IN इ.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	मतिः	मती	मतयः
Second „	मतिम्	मती	मतीः
Third „	मत्या	मतिभ्याम्	मतिभिः
Fourth „	मतैर्, मतये	मतिभ्याम्	मतिभ्यः
Fifth „	मत्याः, मतेः	मतिभ्याम्	मतिभ्यः
Sixth „	मत्याः, मतेः	मत्योः	मतीनाम्
Seventh „	मत्याम्, मतौ	मत्योः	मतिषु
Address.	मते		

All bases of the feminine gender, ending in इ, are declinable like मति.

नदी ENDING IN ई.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	नदी	नद्यौ	नद्यः
Second „	नदीम्	नद्यौ	नदीः
Third „	नद्या	नदीभ्याम्	नदीभिः

Fourth class.	नदौ	नदीभ्याम्	नदीभ्यः
Fifth	„ नद्याः	नदीभ्याम्	नदीभ्यः
Sixth	„ नद्याः	नद्योः	नदीनाम्
Seventh „	नद्याम्	नद्योः	नदीषु
Address.	नदि		

Almost all bases of the feminine gender, ending in ई, except लक्ष्मी, श्री, ही, धी, भी, and स्त्री, are declinable like नदी. लक्ष्मी differs only in the singular termination of the First class, and of address; as, लक्ष्मीः; ई लक्ष्मीः.

श्री.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	श्रीः	श्रियौ	श्रियः
Second „	श्रियम्	श्रियौ	श्रियः
Third „	श्रिया	श्रीभ्याम्	श्रीभिः
Fourth „	श्रियै, श्रिये	श्रीभ्याम्	श्रीभ्यः
Fifth „	श्रियाः, श्रियः	श्रीभ्याम्	श्रीभ्यः
Sixth „	श्रियाः, श्रियः	श्रियोः	{ श्रीष्याम् { श्रियाम्

Seven th class. श्रियाम्, श्रियि श्रियोः श्रीषु

Address. श्रीः

ही, धी, and भी, are declinable like श्री.

स्त्री.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	स्त्री	स्त्रियौ	स्त्रियः
Second "	{स्त्रियम् स्त्रीम्	स्त्रियौ	{स्त्रियः स्त्रीः
Third "	स्त्रिया	स्त्रीभ्याम्	स्त्रीभिः
Fourth "	स्त्रियै	स्त्रीभ्याम्	स्त्रीभ्यः
Fifth "	स्त्रियाः	स्त्रीभ्याम्	स्त्रीभ्यः
Sixth "	स्त्रियाः	स्त्रियोः	स्त्रीष्याम्
Seventh "	स्त्रियाम्	स्त्रियोः	स्त्रीषु
Address.	स्त्रि		

धेनु ENDING IN त्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	धेनुः	धेनू	धेनवः
Second "	धेनुम्	धेनू	धेनूः

Third class.	धेन्वा	धेनुभ्याम्	धेनुभिः
Fourth	„ धेन्वै, धेनवे	धेनुभ्याम्	धेनुभ्यः
Fifth	„ धेन्वाः, धेनोः	धेनुभ्याम्	धेनुभ्यः
Sixth	„ धेन्वाः, धेनोः	धेन्वोः	धेनूनाम्
Seventh	„ धेन्वाम्, धेनौ	धेन्वोः	धेनुषु
Address.	धेनो		

All bases of the feminine gender, ending in त्, are declinable like धेनु.

बधू ENDING IN ऊ.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	बधूः	बधौ	बधः
Second	„ बधूम्	बधौ	बधूः
Third	„ बध्वा	बधूभ्याम्	बधूभिः
Fourth	„ बधै	बधूभ्याम्	बधूभ्यः
Fifth	„ बध्वाः	बधूभ्याम्	बधूभ्यः
Sixth	„ बध्वाः	बधौ	बधूनाम्
Seventh	„ बध्वाम्	बधौ	बधूषु
Address.	बधु		

All bases of the feminine gender, ending in ऊ, except भू, भू॒, सुभू॒, &c., are declinable like भू॒.

भू॒

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	भूः	भु॒वौ	भु॒वः
Second „	भु॒वम्	भु॒वौ	भु॒वः
Third „	भु॒वा	भू॒भ्याम्	भू॒भिः
Fourth „	भु॒वै, भु॒वे	भू॒भ्याम्	भू॒भ्यः
Fifth „	भु॒वाः, भु॒वः	भू॒भ्याम्	भू॒भ्यः
Sixth „	भु॒वाः, भु॒वः	भु॒वोः	{ भू॒ग्राम् भु॒वाम्
Seventh „	भु॒वाम्, भु॒वि	भु॒वोः	भू॒ष
Address.	भूः		

भू॒ and सुभू॒ are declinable like भू॒, except that सुभू॒ differs only in the singular termination in address ; as, के सुभू॒.

मात्र ENDING IN रौ.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	माता	मातरौ	मातरः
Second „	मातरम्	मातरौ	मातुः
Third „	माता	मात्रभाम्	मात्रभिः
Fourth „	माते	मात्रभाम्	मात्रभ्यः
Fifth „	मातुः	मात्रभाम्	मात्रभ्यः
Sixth „	मातुः	मात्रोः	मात्रुषाम्
Seventh „	मातरि	मात्रोः	मात्रुषु
Address.	मातः		

All bases of the feminine gender, ending in रौ, except स्वरौ, are declinable like मात्र.

स्वरौ.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	स्वरा	स्वरारौ	स्वरारः
Second „	स्वरारम्	स्वरारौ	

In all other terminations स्वरौ is declinable like मात्र.

BASES ENDING IN अौ AND औ.

All bases of the feminine gender, ending in अौ and औ, are declinable like those of the masculine.

NEUTER.

फल ENDING IN अ.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	फलम्	फले	फलानि
Second „	फलम्	फले	फलानि
Third „	फलेन	फलाभ्याम्	फलैः
Fourth „	फलाय	फलाभ्याम्	फलैभ्यः
Fifth „	फलाद्	फलाभ्याम्	फलैभ्यः
Sixth „	फलस्य	फलयोः	फलानाम्
Seventh „	फले	फलयोः	फलेषु
Address.	फल		

Almost all bases of the neuter gender, ending in अ, are declinable like फल.

वारि ENDING IN इ.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	वारि	वारिणी	वारीणि
Second „	वारि	वारिणी	वारीणि
Third „	वारिष्ठा	वारिष्ठाम्	वारिष्ठिः
Fourth „	वारिष्ठे	वारिष्ठाम्	वारिष्ठः
Fifth „	वारिष्ठः	वारिष्ठाम्	वारिष्ठः
Sixth „	वारिष्ठः	वारिष्ठोः	वारीष्ठाम्
Seventh „	वारिष्ठि	वारिष्ठोः	वारिष्ठु
Address.	वारे, वारि		

All neuter bases, being nouns, ending in इ, except अच्छि, अस्थि, सक्षि, and दधि, are declinable like वारि.

अच्छि.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	अच्छि	अच्छिणी	अच्छीणि
Second „	अच्छि	अच्छिणी	अच्छीणि
Third „	अच्छणा	अच्छिभाम्	अच्छिभिः

Fourth class.	अक्षे	अक्षिभ्याम्	अक्षिभ्यः
Fifth	„	अक्षः	अक्षिभ्याम्
Sixth	„	अक्षाः	अक्षाम्
Seventh	„	{ अक्षिणी अक्षिणी	अक्षिषु
Address.	अक्षे, अक्षि		

अस्ति, सक्ति, and दधि, are declinable like अक्षि.

मधु ENDING IN त्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	मधु	मधुनी	मधुनि
Second „	मधु	मधुनी	मधुनि
Third „	मधुना	मधुभ्याम्	मधुभिः
Fourth „	मधुने	मधुभ्याम्	मधुभ्यः
Fifth „	मधुनः	मधुभ्याम्	मधुभ्यः
Sixth „	मधुनः	मधुनोः	मधुनाम्
Seventh „	मधुनि	मधुनोः	मधुषु
Address.	मधो, मधु		

All neuter bases, being nouns, ending in त्, are declinable like मधु.

All neuter bases, being adjectives, ending in इ and त्, are declinable like वारि and मधु, respectively, with this difference only, that they optionally assume two forms in the singular termination of the Fourth and Fifth classes, and of address, and in the singular and dual terminations of the Sixth and Seventh classes; as :—

अनादि:

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	अनादि	अनादिनी	अनादीनि
Second „	अनादि	अनादिनी	अनादीनि
Third „	अनादिना	अनादिभ्यास्	अनादिभिः
Fourth „	{ अनादिने अनादये	अनादिभ्यास्	अनादिभ्यः
Fifth „			
	{ अनादिनः अनादेः	अनादिभ्यास्	अनादिभ्यः

Sixth class.	$\left\{ \begin{array}{l} \text{अनादिनः} \\ \text{अनादेः} \end{array} \right\}$ $\left\{ \begin{array}{l} \text{अनादिनोः} \\ \text{अनाद्योः} \end{array} \right\}$	अनादीनाम्
Seventh „	$\left\{ \begin{array}{l} \text{अनादिनि} \\ \text{अनादौ} \end{array} \right\}$ $\left\{ \begin{array}{l} \text{अनादिनोः} \\ \text{अनाद्योः} \end{array} \right\}$	अनादिषु
Address.	$\left\{ \begin{array}{l} \text{अनादे} \\ \text{अनादि} \end{array} \right\}$	

स्वादु.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	स्वादु	स्वादुनी	स्वादूनि
Second „	स्वादु	स्वादुनी	स्वादूनि
Third „	स्वादुना	स्वादुभ्याम्	स्वादुभिः
Fourth „	$\left\{ \begin{array}{l} \text{स्वादुने} \\ \text{स्वादवे} \end{array} \right\}$	स्वादुभ्याम्	स्वादुभ्यः
Fifth „	$\left\{ \begin{array}{l} \text{स्वादुनः} \\ \text{स्वादोः} \end{array} \right\}$	स्वादुभ्याम्	स्वादुभ्यः
Sixth „	$\left\{ \begin{array}{l} \text{स्वादुनः} \\ \text{स्वादोः} \end{array} \right\}$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{स्वादुनोः} \\ \text{स्वाद्योः} \end{array} \right\}$	स्वादूनाम्

Seventh class.	{ स्वादुनि	{ स्वादुनोः	स्वादुष्
		{ स्वादुनोः	
Address.	{ स्वादो		स्वादु
		{ स्वादु	

धाट ENDING IN ट्.

		Singular.	Dual.	Plural.
First class.		धाट	धाटणी	धातृणि
Second "		धाट	धाटणी	धातृणि
Third "	{ धाटणा		धाटभ्याम्	धाटभिः
	{ धाता			
Fourth "	{ धाटणे		धाटभ्याम्	धाटभ्यः
	{ धात्रे			
Fifth "	{ धाटणः		धाटभ्याम्	धाटभ्यः
	{ धातुः			
Sixth "	{ धाटणः	{ धाटणोः		
	{ धातुः	{ धात्रोः		
				धातृणाम्

Seventh class.	{ धाटणि धातरि	{ धाटणोः धातोः	धाटपु
		{ धातः धाट	
Address.			

All neuter bases, being adjectives, ending in च्च, are declinable like धाट. Neuter nouns, ending in च्च, are seldom met with.

BASES ENDING IN CONSONANTS.

MASCULINE.

जलमुच् ENDING IN च्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	जलमुक्	जलमुचौ	जलमुचः
Second „	जलमुचम्	जलमुचौ	जलमुचः
Third „	जलमुचा	जलमुरभ्याम्	जलमुग्मिः
Fourth „	जलमुचे	जलमुरभ्याम्	जलमुरभ्यः
Fifth „	जलमुचः	जलमुरभ्याम्	जलमुरभ्यः

Sixth class. जलमुच्चः जलमुच्चोः जलमुच्चाम्

Seventh „ जलमुच्चि जलमुच्चोः जलमुच्चु

Address. जलमुक्

All bases of the masculine gender, ending in च्, except तिर्यच्, &c., are declinable like जलमुच्च.

तिर्यच्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	तिर्यच्	तिर्यच्चौ	तिर्यच्चः
Second „	तिर्यच्चम्	तिर्यच्चौ	तिरच्चः
Third „	तिरच्चा	तिर्यच्चाम्	तिर्यग्भिः
Fourth „	तिरच्चे	तिर्यच्चाम्	तिर्यरभ्यः
Fifth „	तिरच्चः	तिर्यच्चाम्	तिर्यग्भ्यः
Sixth „	तिरच्चः	तिरच्चोः	तिरच्चाम्
Seventh „	तिरच्चि	तिरच्चोः	तिर्यच्चु
Address.	तिर्यच्		

वणिज् ENDING IN ज्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	वणिक्	वणिजौ	वणिजः
Second „	वणिजम्	वणिजौ	वणिजः
Third „	वणिजा	वणिज्याम्	वणिजिभः
Fourth „	वणिजे	वणिज्याम्	वणिज्यः
Fifth „	वणिजः	वणिज्याम्	वणिज्यः
Sixth „	वणिजः	वणिजौः	वणिजाम्
Seventh „	वणिजि	वणिजोः	वणिज्ञु
Address.	वणिक्		

All bases of the masculine gender, ending in ज्, except सम्बाज्, देवराज्, विराज्, परिवाज्, विश्वरूज्, &c., are declinable like वणिज्.

सम्बाज्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	{ सम्बाद् सम्बाड्	सम्बाजौ	सम्बाजः
Second „	सम्बाजम्	सम्बाजौ	सम्बाजः

Third class.	सन्नाजा	सन्नाड्भाम्	सन्नाड्भिः
Fourth	„ सन्नाजे	सन्नाड्भ्याम्	सन्नाड्भ्यः
Fifth	„ सन्नाजः	सन्नाड्भ्याम्	सन्नाड्भ्यः
Sixth	„ सन्नाजः	सन्नाजोः	सन्नाजाम्
Seventh	„ सन्नाजिः	सन्नाजोः	सन्नाट्सु
Address.	{ सन्नाट् { सन्नाड्		

देवराज्, विराज्, परिव्राज्, विश्वरूज्,
&c., are declinable like सन्नाज्.

भूभृत् ENDING IN त्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	भूभृत्	भूभृतौ	भूभृतः
Second „	भूभृतम्	भूभृतौ	भूभृतः
Third „	भूभृता	भूभृद्ध्राम्	भूभृद्धिः
Fourth „	भूभृते	भूभृद्ध्राम्	भूभृद्धराः
Fifth „	भूभृतः	भूभृद्ध्राम्	भूभृद्धराः
Sixth „	भूभृतः	भूभृतोः	भूभृताम्

Seventh class. भूभृति भूभृतोः भूभृतस्

Address. भूभृत्

All bases of the masculine gender, ending in त्, with the exception of those formed by the affixes अत्, स्यत्, मत्, वत्, and तवत्, and of the base महत्, are declinable like भूभृत्.

धावत् FORMED BY THE AFFIX अत्.

	Singular.	Dual.	Plural.
First class.	धावन्	धावन्तौ	धावन्तः
Second „	धावन्तम्	धावन्तौ	धावतः
Third „	धावता	धावङ्ग्राम्	धावङ्गिः
Fourth „	धावते	धावङ्ग्राम्	धावङ्गः
Fifth „	धावतः	धावङ्ग्राम्	धावङ्गः
Sixth „	धावतः	धावतोः	धावताम्
Seventh „	धावति	धावतोः	धावतस्
Address.	धावन्		

All bases of the masculine gender, formed by the affixes अत् and स्यत्, except आग्रत्,

शास्त्, दृष्ट्, दृधत्, विभृत्, &c., are declinable like धावत्.—जायत्, शास्त्, &c., are declinable like भूमृत्.

श्रीमत् FORMED BY THE AFFIX मत्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	श्रीमान्	श्रीमन्तौ	श्रीमन्तः
Second „	श्रीमन्तम्	श्रीमन्तौ	श्रीमतः
Third „	श्रीमता	श्रीमङ्ग्राम्	श्रीमङ्ग्निः
Fourth „	श्रीमते	श्रीमङ्ग्राम्	श्रीमङ्ग्रः
Fifth „	श्रीमतः	श्रीमङ्ग्राम्	श्रीमङ्ग्रः
Sixth „	श्रीमतः	श्रीमतोः	श्रीमताम्
Seventh „	श्रीमति	श्रीमतोः	श्रीमतसु
Address.	श्रीमन्		

All bases of the masculine gender, formed by the affixes मत्, वत्, and तवत्, are declinable like श्रीमत्.

महत्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	महान्	महान्तौ	महान्तः
Second „	महान्तम्	महान्तौ	
Address.	महन्		

In all other terminations, महत् is declinable like भूम्भत्.

सुहृद् ENDING IN द्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	सुहृत्	सुहृदौ	सुहृदः
Second „	सुहृदम्	सुहृदौ	सुहृदः
Third „	सुहृदा	सुहृद्ग्राम्	सुहृद्गिः
Fourth „	सुहृदे	सुहृद्ग्राम्	सुहृद्ग्रः
Fifth „	सुहृदः	सुहृद्ग्राम्	सुहृद्ग्रः
Sixth „	सुहृदः	सुहृदोः	सुहृदाम्
Seventh „	सुहृदि	सुहृदोः	सुहृत्सु
Address.	सुहृत्		

All bases of the masculine gender, ending in द्, are declinable like सुहृद्.

लघिमन् ENDING IN अन्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	लघिमा	लघिमानौ	लघिमानः
Second „	लघिमानम्	लघिमानौ	लघिम्नः
Third „	लघिम्ना	लघिमभ्याम्	लघिमभिः
Fourth „	लघिम्ने	लघिमभ्याम्	लघिमभ्यः
Fifth „	लघिम्नः	लघिमभ्याम्	लघिमभ्यः
Sixth „	लघिम्नः	लघिम्नोः	लघिम्नाम्
Seventh „	{ लघिम्नि लघिमनि	लघिम्नोः	लघिमसु
Address.	लघिमन्		

All bases of the masculine gender, ending in अन्, except आत्मन्, युवन्, मघवन्, श्वन्, &c., are declinable like लघिमन्.

आत्मन्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	आत्मा	आत्मानौ	आत्मानः
Second „	आत्मानम्	आत्मानौ	आत्मनः
Third „	आत्मना	आत्मभ्याम्	आत्मभिः
Fourth „	आत्मने	आत्मभ्याम्	आत्मभ्यः
Fifth „	आत्मनः	आत्मभ्याम्	आत्मभ्यः
Sixth „	आत्मनः	आत्मनोः	आत्मनाम्
Seventh „	आत्मनि	आत्मनोः	आत्मसु
Address.	आत्मन्		

If bases of the masculine gender, ending in अन्, have the penultimate अ conjoined with म् or व्, associated with another consonant, they are declinable like आत्मन्.

सुवन्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	सुवा	सुवानौ	सुवानः
Second „	सुवानम्	सुवानौ	सुनः

Third class.	यूना	युवभ्याम्	युवभिः
Fourth	„	यूने	युवभ्याम्
Fifth	„	यूनः	युवभ्याम्
Sixth	„	यूनः	यूनोः
Seventh	„	यूनि	यूनोः
Address.		युवम्	युवसु

मघवन्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	मघवा	मघवानौ	मघवानः
Second	„	मघवानम्	मघवानौ
Third	„	मघोना	मघवभ्याम्
Fourth	„	मघोने	मघवभ्याम्
Fifth	„	मघोनः	मघवभ्याम्
Sixth	„	मघोनः	मघोनोः
Seventh	„	मघोनि	मघोनोः
Address.	मघवन्		मघवसु

श्वन्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	श्वा	श्वानौ	श्वानः
Second	„	श्वानम्	श्वानौ

Third class.	शुना	श्वभास्	श्वभिः
Fourth	„ शुने	श्वभास्	श्वभः
Fifth	„ शुनः	श्वभास्	श्वभः
Sixth	„ शुनः	शुनोः	शुनास्
Seventh	„ शुनि	शुनोः	शुनु
Address.	श्वन्		

टत्त्वहन् ENDING IN हन्

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	टत्त्वहा	टत्त्वहसौ	टत्त्वहसः
Second	„ टत्त्वहस्	टत्त्वहसौ	टत्त्वहसः
Third	„ टत्त्वहा	टत्त्वहस्यास्	टत्त्वहभिः
Fourth	„ टत्त्वहे	टत्त्वहस्यास्	टत्त्वहभः
Fifth	„ टत्त्वहः	टत्त्वहस्यास्	टत्त्वहभः
Sixth	„ टत्त्वहः	टत्त्वहसौः	टत्त्वहस्यास्
Seventh	„ { टत्त्वहि { टत्त्वहसि	टत्त्वहसौः	टत्त्वहसु
Address.	टत्त्वहन्		

All bases of the masculine gender, ending in हन्, are declinable like वत्तहन्. When हन् is changed into न्, न् does not change into न्.

गुणिन् ENDING IN इन्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	गुणी	गुणिनौ	गुणिनः
Second „	गुणिनम्	गुणिनौ	गुणिनः
Third „	गुणिना	गुणिभ्याम्	गुणिभिः
Fourth „	गुणिने	गुणिभ्याम्	गुणिभ्यः
Fifth „	गुणिनः	गुणिभ्याम्	गुणिभ्यः
Sixth „	गुणिनः	गुणिनौः	गुणिनाम्
Seventh „	गुणिनि	गुणिनौः	गुणिषु
Address.	गुणिन्		

All bases of the masculine gender, ending in इन्, except पथिन्, मथिन्, and क्षमुचिन्, are declinable like गुणिन्.

पथिन्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	पन्था:	पन्थानौ	पन्थानः
Second „	पन्थानम्	पन्थानौ	पन्थः
Third „	पन्था	पथिन्थाम्	पथिन्थिः
Fourth „	पन्थे	पथिन्थाम्	पथिन्थः
Fifth „	पन्थः	पथिन्थाम्	पथिन्थः
Sixth „	पन्थः	पन्थोः	पन्थाम्
Seventh „	पन्थि	पन्थोः	पथिषु
Address. „	पन्थाः		

मथिन् is declinable like पथिन्.

क्षमुक्तिन्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	क्षमुक्ता:	क्षमुक्ताष्टौ	क्षमुक्ताष्टः
Second „	क्षमुक्ताष्टम्	क्षमुक्ताष्टौ	
Address „	क्षमुक्ता:		

In all other terminations, चरभुचिन् is declinable like पथिन्.

होष् ENDING IN ष्

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	होः	होषौ	होषः
Second „	होषम्	होषौ	होषः
Third „	होषा	होर्षाम्	होर्षिः
Fourth „	होषे	होर्षाम्	होर्ष्यः
Fifth „	होषः	होर्षाम्	होर्ष्यः
Sixth „	होषः	होषोः	होषाम्
Seventh „	होषि	होषोः	होःषु
Address.	होः		

वेधस् ENDING IN स्

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	वेधाः	वेधसौ	वेधसः
Second „	वेधसम्	वेधसौ	वेधसः

Third class.	वेधसा	वेधोभ्याम्	वेधोभिः
Fourth „	वेधसे	वेधोभ्याम्	वेधोभ्यः
Fifth „	वेधसः	वेधोभ्याम्	वेधोभ्यः
Sixth „	वेधसः	वेधसोः	वेधसाम्
Seventh „	वेधसि	वेधसोः	वेधःसु
Address.	वेधः		

Almost all bases of the masculine gender, ending in स्, except उशनस्, विद्वस्, अन्मिवस्, लघ्वीयस्, पुमस्, &c., are declinable like वेधस्.

उशनस्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	उशना		
Address.	<div style="display: flex; align-items: center;"> { <div style="display: flex; gap: 10px;"> उशन उशनन् उशनः </div> </div>		

In all other terminations, उशनस् is declinable like वेधस्.

विद्वस्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	विद्वान्	विद्वांसौ	विद्वांसः
Second „	विद्वांसम्	विद्वांसौ	विद्वांसः
Third „	विदुषा	विद्वान्नाम्	विद्वान्निः
Fourth „	वदुषे	विद्वान्नाम्	विद्वान्नः
Fifth „	विदुषः	विद्वान्नाम्	विद्वान्नः
Sixth „	विदुषः	विदुषोः	विदुषाम्
Seventh „	विदुषि	विदुषोः	विद्वत्सु
Address.	विद्वन्		

जन्मिवस्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	जन्मिवान्	जन्मिवांसौ	जन्मिवांसः
Second „	जन्मिवांसम्	जन्मिवांसौ	जन्मिवांसः
Third „	जन्मिवान्ना	जन्मिवद्वान्नाम्	जन्मिवद्विः
Fourth „	जन्मिवान्ने	जन्मिवद्वान्नाम्	जन्मिवद्वः
Fifth „	जन्मिवान्नः	जन्मिवद्वान्नाम्	जन्मिवद्वः
Sixth „	जन्मिवान्नः	जन्मिवद्वोः	जन्मिवद्वाम्
Seventh „	जन्मिवान्नि	जन्मिवद्वोः	जन्मिवद्वत्सु
Address.	जन्मिवन्		

All bases of the masculine gender, formed by the affix वस्, are declinable like अन्मिवस्.

लघीयस्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	लघीयान्	लघीयांसौ	लघीयांसः
Second „	लघीयांसम्	लघीयांसौ	लघीयसः
Third „	लघीयसा	लघीयोभ्याम्	लघीयोभिः
Fourth „	लघीयसे	लघीयोभ्याम्	लघीयोभः
Fifth „	लघीयसः	लघीयोभ्याम्	लघीयोभः
Sixth „	लघीयसः	लघीयसोः	लघीयसाम्
Seventh „	लघीयसि	लघीयसोः	लघीयःसु
Address.	लघीयन्		

All bases of the masculine gender, formed by the affix ईयस्, are declinable like लघीयस्.

पुम्स्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	पुमान्	पुमांसौ	पुमांसः
Second „	पुमांसम्	पुमांसौ	पुंसः
Third „	पुंसा	पुंभ्याम्	पुंभिः

Fourth class.	पुंसे	पुंभाम्	पुंभः
Fifth	„ पुंसः	पुंभाम्	पुंभ्यः
Sixth	„ पुंसः	पुंसोः	पुंसाम्
Seventh	„ पुंसि	पुंसोः	पुंसु
Address.	पुमन्		

मधुलिङ् ENDING IN ङ्.

Singular. Dual. Plural.

First class.	मधुलिट् मधुलिङ्	मधुलिहौ	मधुलिहः
Second „	मधुलिहम्	मधुलिहौ	मधुलिहः
Third „	मधुलिहा	मधुलिङ्भ्याम्	मधुलिङ्भिः
Fourth „	मधुलिहे	मधुलिङ्भ्याम्	मधुलिङ्भः
Fifth „	मधुलिहः	मधुलिङ्भ्याम्	मधुलिङ्भः
Sixth „	मधुलिहः	मधुलिहोः	मधुलिहाम्
Seventh „	मधुलिहि	मधुलिहोः	मधुलिट्सु
Address.	मधुलिट् मधुलिङ्		

All bases of the masculine gender, ending in ह्, except अनडुह्, &c., are declinable like मधुलिह्.

अनडुह्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	अनडान्	अनडाहौ	अनडाहः
Second ,,	अनडाहम्	अनडाहौ	अनडुहः
Third ,,	अनडुहा	अनडुह्याम्	अनडुह्निः
Fourth ,,	अनडुहे	अनडुह्याम्	अनडुह्यः
Fifth ,,	अनडुहः	अनडुह्याम्	अनडुह्यः
Sixth ,,	अनडुहः	अनडुहोः	अनडुहाम्
Seventh ,,	अनडुहि	अनडुहोः	अनडुहत्तु
Address.	अनडून्		

FEMININE.

BASES ENDING IN च्, ज्, त्, AND दू.

All bases of the feminine gender, ending in च्, ज्, त्, and दू, are declinable like those of the masculine, *i. e.*

<i>Fem.</i>	<i>Declinable like.</i>	<i>Masc.</i>
वाच्	„	जलमुच्
खञ्	„	वणिज्
सरित्	„	भूम्यत्
आपद्	„	सुहद्

वीरध् ENDING IN ध्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	वीरत्	वीरधौ	वीरधः
Second „	वीरधम्	वीरधौ	वीरधः
Third „	वीरधा	वीरझाम्	वीरझिः
Fourth „	वीरधे	वीरझाम्	वीरझः
Fifth „	वीरधः	वीरझाम्	वीरझः
Sixth „	वीरधः	वीरधोः	वीरधाम्
Seventh „	वीरधि	वीरधोः	वीरत्यु
Address.	वीरत्		

All bases of the feminine gender, ending in ध्, are declinable like वीरध्.

अप् ENDING IN प्.

Used only in the plural.

Plural.

First class. आपः

Second „ अपः

Third „ अङ्गिः

Fourth „ अङ्गः

Fifth „ अङ्गः

Sixth „ अपाम्

Seventh „ अपु

Address. आपः

गिर् ENDING IN र्.

*Singular.**Dual.**Plural.*

First class. गीः गिरौ गिरः

Second „ गिरम् गिरौ गिरः

Third „ गिरा गीर्याम् गीर्यिः

Fourth „ गिरे गीर्याम् गीर्यः

Fifth „ गिरः गीर्याम् गीर्यः

Sixth class. गिरः गिरोः गिराम्
 Seventh „ गिरि गिरोः गीर्वु
 Address. गीः

पुर्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	पूः	पुरौ	पुरः
Second „	पुरम्	पुरौ	पुरः
Third „	पुरा	पूर्भाम्	पूर्भिः
Fourth „	पुरे	पूर्भाम्	पूर्भः
Fifth „	पुरः	पूर्भाम्	पूर्भः
Sixth „	पुरः	पुरोः	पुराम्
Seventh „	पुरि	पुरोः	पूर्वु
Address.	पूः		

भुर् is declinable like पुर्.

दिव् ENDING IN व्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	द्यौः	दिवौ	दिवः
Second „	दिवम्, द्याम्	दिवौ	दिवः
Third „	दिवा	द्युभ्याम्	द्युभिः
Fourth „	दिवे	द्युभ्याम्	द्युभ्यः
Fifth „	दिवः	द्युभ्याम्	द्युभ्यः
Sixth „	दिवः	दिवोः	दिवाम्
Seventh „	दिवि	दिवोः	द्युषु
Address.	द्यौः		

दिश् ENDING IN श्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	दिक्	दिशौ	दिशः
Second „	दिशम्	दिशौ	दिशः
Third „	दिशा	दिग्भ्याम्	दिग्भिः
Fourth „	दिशे	दिग्भ्याम्	दिग्भ्यः
Fifth „	दिशः	दिग्भ्याम्	दिग्भ्यः

Sixth class.	दिशः	दिशोः	दिशाम्
Seventh „	दिशि	दिशोः	दिशु
Address.	दिक्		

हृश् and स्यृश्, whether used singly, or in compounds with other bases, such as सुहृश्, ईहृश्, ताहृश्, बङ्गस्यृश्, मर्मस्यृश्, &c., are declinable like दिश्. In the masculine gender also, they are declinable as above.

आश्रित् ENDING IN त्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	आश्रीः	आश्रिष्टौ	आश्रिष्टः
Second „	आश्रितम्	आश्रिष्टौ	आश्रिष्टः
Third „	आश्रिता	आश्रीभ्याम्	आश्रीभिः
Fourth „	आश्रिते	आश्रीभ्याम्	आश्रीभ्यः
Fifth „	आश्रितः	आश्रीभ्याम्	आश्रीभ्यः
Sixth „	आश्रितः	आश्रिष्टौः	आश्रिष्टाम्

Seventh class. आश्विः आश्विःः आश्विःः
 Address. आश्वीः

BASES ENDING IN ह्.

All bases of the feminine gender, ending in ह्, except उपानह्, &c., are declinable like those of the masculine.

उपानह्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	उपानत्	उपानहौ	उपानहः
Second „	उपानहम्	उपानहौ	उपानहः
Third „	उपानहा	उपानह्नाम्	उपानह्निः
Fourth „	उपानहे	उपानह्नाम्	उपानह्नरः
Fifth „	उपानहः	उपानह्नाम्	उपानह्नरः
Sixth „	उपानहः	उपानहोः	उपानहाम्
Seventh „	उपानहि	उपानहोः	उपानत्सु
Address.	उपानत्		

NEUTER.

असूज् ENDING IN ज्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	असूक्	असूजी	असूज्ञि
Second „	असूक्	असूजी	असूज्ञि
Address.	असूक्		

In all other terminations, असूज् is declinable like वणिज्. Almost all bases of the neuter gender, ending in ज्, are declinable like असूज्.

श्रीमत् ENDING IN त्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	श्रीमत्	श्रीमती	श्रीमन्ति
Second „	श्रीमत्	श्रीमती	श्रीमन्ति
Address.	श्रीमत्		

In all other terminations, श्रीमत् is declinable like the masculine. Almost all bases of the

neuter gender, ending in त्, except महत्, &c., are declinable like श्रीमत्.

महत्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	महत्	महती	महानि
Second „	महत्	महती	महानि
Address.	महत्		

In all other terminations, महत् is declinable like the masculine.

हृद् ENDING IN द्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	हृत्	हृदी	हृन्दि
Second „	हृत्	हृदी	हृन्दि
Address.	हृत्		

In all other terminations, हृद् is declinable

like सुहृद्. All bases of the neuter gender, ending in द्, are declinable like हृद्.

नामन् ENDING IN अन्.

Singular.

Dual.

Plural.

First class. नाम नामी, नामनी नामानि

Second „ नाम नामी, नामनी नामानि

Address. { नाम
{ नामन्

In all other terminations, नामन् is declinable like लघिमन्. All bases of the neuter gender, ending in अन्, except कर्मन्, अहन्, &c., are declinable like नामन्.

कर्मन्.

Singular.

Dual.

Plural.

First class. कर्म कर्मणी कर्माणि

Second „ कर्म कर्मणी कर्माणि

Address. { कर्म
{ कर्मन्

In all other terminations, कर्म्मन् is declinable like आत्मन्. If bases of the neuter gender, ending in अन्, have the penultimate अ conjoined with म् or व्, associated with another consonant, they are declinable like कर्म्मन्.

अहन्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	अहः	अही, अहनी	अहानि
Second „	अहः	अही, अहनी	अहानि
Third „	अहा	अहोभ्याम्	अहोभिः
Fourth „	अहे	अहोभ्याम्	अहोभः
Fifth „	अहः	अहोभ्याम्	अहोभः
Sixth „	अहः	अहोः	अहाम्
Seventh „	{ अहि अहनि	अहोः	अहःसु
Address.	अहः		

स्थायिन् ENDING IN इन्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	स्थायि	स्थायिनी	स्थायीनि
Second „	स्थायि	स्थायिनी	स्थायीनि
Address.	स्थायिन्		

In all other terminations, स्थायिन् is declinable like शुचिन्. All bases of the neuter gender, ending in इन्, are declinable like स्थायिन्.

पयस् ENDING IN अस्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	पयः	पयस्सी	पयांसि
Second „	पयः	पयस्सी	पयांसि
Address.	पयः		

In all other terminations, पयस् is declinable like वेधस्. All bases of the neuter gender, ending in अस्, are declinable like पयस्.

हविस् ENDING IN इस्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	हवि:	हविषी	हवीषि
Second „	हवि:	हविषी	हवीषि
Third „	हविषा	हविष्याम्	हविष्मिः
Fourth „	हविषे	हविष्याम्	हविष्मः
Fifth „	हविषः	हविष्याम्	हविष्मः
Sixth „	हविषः	हविषोः	हविषाम्
Seventh „	हविषि	हविषोः	हविषःम्
Address.	हवि:		

All bases of the neuter gender, ending in इस्, are declinable like हविस्.

धनुष् ENDING IN उस्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	धनुः	धनुषी	धनूषि
Second „	धनुः	धनुषी	धनूषि
Third „	धनुषा	धनुष्याम्	धनुष्मिः
Fourth „	धनुषे	धनुष्याम्	धनुष्मः

Fifth class.	धनुषः	धनुर्भाम्	धनुर्भरः
Sixth „	धनुषः	धनुषोः	धनुषाम्
Seventh „	धनुषि	धनुषोः	धनुषःषु
Address.	धनुः		

All bases of the neuter gender, ending in उष्, are declinable like धनुष्.

PRONOUNS (सर्वनाम).

सर्वः.

MASCULINE.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	सर्वः	सर्वौ	सर्वे
Second „	सर्वम्	सर्वौ	सर्वान्
Third „	सर्वेण	सर्वाभ्याम्	सर्वेः
Fourth „	सर्वस्त्रौ	सर्वाभ्याम्	सर्वेभ्यः
Fifth „	सर्वस्त्रात्	सर्वाभ्याम्	सर्वेभ्यः

Sixth class.	सर्वस्य	सर्वयोः	सर्वेषाम्
Seventh ,,	सर्वस्त्रिन्	सर्वयोः	सर्वेषु
Address.	सर्वे		

NEUTER.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	सर्वम्	सर्वे	सर्वाणि
Second ,,	सर्वम्	सर्वे	सर्वाणि
Address.	सर्वे		

The rest like the masculine.

FEMININE.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	सर्वा	सर्वे	सर्वाः
Second ,,	सर्वाम्	सर्वे	सर्वाः
Third ,,	सर्वया	सर्वाभाम्	सर्वाभिः
Fourth ,,	सर्वस्यै	सर्वाभाम्	सर्वाभ्यः
Fifth ,,	सर्वस्याः	सर्वाभाम्	सर्वाभ्यः
Sixth ,,	सर्वस्याः	सर्वयोः	सर्वाशाम्
Seventh ,,	सर्वस्याम्	सर्वयोः	सर्वाषु
Address.	सर्वे		

विष्णु, उभय, and एकतर, are declinable like सर्व.—अन्य, अन्यतर, इतर, कतर, कतम, and एकतम, also, are declinable like सर्व, except that they differ in the singular termination of the First and Second classes in the neuter gender ; as, अन्यत्, अन्यतरत्, इतरत्, कतरत्, कतमत्, एकतमत्.

भवत्.

भवत् is declinable like श्रीमत् in all the three genders.

पूर्व.

MASCULINE.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	पूर्वः	पूर्वौ	पूर्वौ, पूर्वाः
Second „	पूर्वम्	पूर्वौ	पूर्वान्
Third „	पूर्वेण	पूर्वाभ्याम्	पूर्वैः
Fourth „	पूर्वस्तौ	पूर्वाभ्याम्	पूर्वैभ्यः

Fifth class.	$\left\{ \begin{array}{l} \text{पूर्वस्त्रात्} \\ \text{पूर्वात्} \end{array} \right.$	पूर्वाभ्याम्	पूर्वेभ्यः
Sixth „	पूर्वस्य	पूर्वयोः	पूर्वेषाम्
Seventh „	$\left\{ \begin{array}{l} \text{पूर्वस्त्रियन्} \\ \text{पूर्वी} \end{array} \right.$	पूर्वयोः	पूर्वेषु
Address.	पूर्व		

NEUTER.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	पूर्वम्	पूर्वे	पूर्वाभ्यि
Second „	पूर्वम्	पूर्वे	पूर्वाभ्यि
Address.	पूर्व		

The rest like the masculine.

FEMININE.

In the feminine gender, पूर्व is declinable like सर्व.

पर, अपर, दक्षिण, उत्तर, स्त्र, &c., are declinable like पूर्व in all the three genders.

यदृ.

MASCULINE.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	यः	यौ	ये
Second „	यम्	यौ	यान्
Third „	येन	याभ्याम्	यैः
Fourth „	यस्ते	याभ्याम्	येभ्यः
Fifth „	यस्तात्	याभ्याम्	येभ्यः
Sixth „	यस्ते	ययोः	येषाम्
Seventh „	यस्तिन्	ययोः	येषु

NEUTER.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	यत्	ये	यानि
Second „	यत्	ये	यानि

The rest like the masculine.

FEMININE.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	या	ये	याः
Second „	याम्	ये	याः
Third „	यथा	याभ्याम्	याभिः
Fourth „	यस्यै	याभ्याम्	याभ्यः
Fifth „	यस्याः	याभ्याम्	याभ्यः
Sixth „	यस्याः	ययोः	यासाम्
Seventh „	यस्याम्	ययोः	यासु

तदृ.

MASCULINE.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	सः	तौ	ते
Second „	तम्	तौ	तान्
Third „	तेन	ताभ्याम्	तैः
Fourth „	तस्यै	ताभ्याम्	तेभ्यः
Fifth „	तस्यात्	ताभ्याम्	तेभ्यः
Sixth „	तस्य	तयोः	तेषाम्
Seventh „	तस्यिन्	तयोः	तेषु

NEUTER.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	तत्	ते	तानि
Second „	तत्	ते	तानि

The rest like the masculine.

FEMININE.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	सा	ते	ताः
Second „	ताम्	ते	ताः
Third „	तया	ताभ्याम्	ताभिः
Fourth „	तस्यै	ताभ्याम्	ताभ्यः
Fifth „	तस्याः	ताभ्याम्	ताभ्यः
Sixth „	तस्याः	तयोः	तासाम्
Seventh „	तस्याम्	तयोः	तासु

एतद् is declinable like तद्, with this difference only, that स, occurring in the singular termination of the First class, changes into ष,

in the masculine and feminine genders ; as,
एषः, एषा.

किम्.

MASCULINE.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	कः	कौ	के
Second „	कम्	कौ	कान्
Third „	केन	काभ्याम्	कैः
Fourth „	कस्यै	काभ्याम्	केभ्यः
Fifth „	कस्यात्	काभ्याम्	केभ्यः
Sixth „	कस्य	कयोः	केषाम्
Seventh „	कस्तिन्	कयोः	केषु

NEUTER.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	किम्	के	कानि
Second „	किम्	के	कानि

The rest like the masculine.

FEMININE.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	का	के	काः
Second „	काम्	के	काः
Third „	कथा	काभ्याम्	काभिः
Fourth „	कस्यै	काभ्याम्	काभ्यः
Fifth „	कस्याः	काभ्याम्	काभ्यः
Sixth „	कस्याः	कयोः	कासाम्
Seventh „	कस्याम्	कयोः	कासु

इहम्.

MASCULINE.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	अयम्	इमौ	इमे
Second „	इमम्	इमौ	इमान्
Third „	अनेन	आभ्याम्	एभिः
Fourth „	अस्यै	आभ्याम्	एभ्यः
Fifth „	अस्यात्	आभ्याम्	एभ्यः
Sixth „	अस्य	अनयोः	एषाम्
Seventh „	अस्मिन्	अनयोः	एषु

NEUTER.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	इहम्	इमे	इमानि
Second „	इहमू	इमे	इमानि

The rest like the masculine.

FEMININE.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	इयम्	इमे	इमाः
Second „	इमाम्	इमे	इमाः
Third „	अनया	आभ्याम्	आभिः
Fourth „	अस्यै	आभ्याम्	आभ्यः
Fifth „	अस्याः	आभ्याम्	आभ्यः
Sixth „	अस्याः	अनयोः	आसाम्
Seventh „	अस्याम्	अनयोः	आसु

अदस्.

MASCULINE.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	असौ	अमू	अमी
Second „	अमुम्	अमू	अमून्

Third class.	असुना	असून्याम्	असीभिः
Fourth	„ असुष्टै	असून्याम्	असीभः
Fifth	„ असुष्टात्	असून्याम्	असीभः
Sixth	„ असुष्ट	असुष्टोः	असीष्टाम्
Seventh	„ असुष्टिग्	असुष्टोः	असीषु

NEUTER.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	अदः	अम्	अमूनि
Second „	अदः	अम्	अमूनि

The rest like the masculine.

FEMININE.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	असौ	अम्	अमूः
Second „	अमूम्	अम्	अमूः
Third „	असुष्टा	असून्याम्	असूभिः
Fourth „	असुष्टै	असून्याम्	असूभः
Fifth „	असुष्टाः	असून्याम्	असूभः
Sixth „	असुष्टाः	असुष्टोः	असूष्टाम्
Seventh „	असुष्टाम्	असुष्टोः	असूषु

युष्माद्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	त्वम्	तुवाम्	युष्माम्
Second „	त्वाम्, त्वा	तुवाम्, वाम्	युष्माम्, वः
Third „	त्वया	तुवाभ्याम्	युष्माभिः
Fourth „	तुभ्यम्, ते	तुवाभ्याम् वाम्	युष्माभ्यम्, वः
Fifth „	त्वत्	तुवाभ्याम्	युष्मात्
Sixth „	तव, ते	तुवयोः, वाम्	युष्माकम्, वः
Seventh „	त्वयि	तुवयोः	युष्मासु

The declensions of युष्माद् are alike in the three genders.

अस्माद्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	आहम्	आवाम्	वयम्
Second „	माम्, मा	आवाम्, नौ	अस्मान्, नः
Third „	मया	आवाभ्याम्	अस्माभिः
Fourth „	मस्यम्, मे	आवाभ्याम्, नौ	अस्माभ्यम्, नः
Fifth „	मत्	आवाभ्याम्	अस्मात्

Sixth class. मम, मे आवयोः, नौ अस्त्राकम्, नः

Seventh „ मयि आवयोः अस्त्रासु

The declensions of अस्त्रौ are alike in the three genders.

NUMERALS (संख्यावाचक).

एक.

एक is used in the singular number ; but when conveying the sense of *some*, or *a few*, it is used in the plural also. In both the numbers, it is declinable like सर्व in the three genders.

अनेक.

अनेक is used in the plural number only, and is declinable like सर्व in all the three genders.

द्वि.

Used only in the dual.

MASCULINE. FEMININE AND NEUTER.

	Dual.	Dual.
First class.	द्वौ	द्वै
Second „	द्वौ	द्वै
Third „	द्वाभ्याम्	द्वाभ्याम्
Fourth „	द्वाभ्याम्	द्वाभ्याम्
Fifth „	द्वाभ्याम्	द्वाभ्याम्
Sixth „	द्वयोः	द्वयोः
Seventh „	द्वयोः	द्वयोः

त्रि.

Used only in the plural.

MASCULINE. NEUTER. FEMININE.

	Plural.	Plural.	Plural.
First class.	त्रयः	त्रीणि	त्रिसः
Second „	त्रीन्	त्रीणि	त्रिसः
Third „	त्रिभिः	त्रिभिः	त्रिभूभिः
Fourth „	त्रिभ्यः	त्रिभ्यः	त्रिभूभ्यः
Fifth „	त्रिभ्यः	त्रिभ्यः	त्रिभूभ्यः

Sixth class.	त्रिष्णाम्	त्रिष्णाम्	त्रिष्णाम्
Seventh „	त्रिषु	त्रिषु	त्रिषु

चतुर्.

Used only in the plural.

	MASCULINE.	NEUTER.	FEMININE.
	<i>Plural.</i>	<i>Plural.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	चत्वारः	चत्वारि	चत्वारः
Second „	चतुरः	चत्वारि	चत्वारः
Third „	चतुर्भिः	चतुर्भिः	चतुर्भिः
Fourth „	चतुर्भ्यः	चतुर्भ्यः	चतुर्भ्यः
Fifth „	चतुर्भ्यः	चतुर्भ्यः	चतुर्भ्यः
Sixth „	चतुर्षाम्	चतुर्षाम्	चतुर्षाम्
Seventh „	चतुर्षु	चतुर्षु	चतुर्षु

षष्ठ्.

Used only in the plural.

Plural.

First class.	षट्
Second „	षट्

Third class. षष्ठिः

Fourth „ षष्ठ्यः

Fifth „ षष्ठ्यः

Sixth „ षष्ठान्

Seventh „ षष्ठुः

The declensions of षष्ठ् are alike in the three genders.

अष्टू.

Used only in the plural.

Plural.

First class. अष्टौ, अष्ट

Second „ अष्टौ, अष्ट

Third „ अष्टाभिः, अष्टभिः

Fourth „ अष्टाभ्यः, अष्टभ्यः

Fifth „ अष्टाभ्यः, अष्टभ्यः

Sixth „ अष्टानान्

Seventh „ अष्टासु, अष्टसु

The declensions of पञ्चन् are alike in the three genders.

पञ्चन्.

Used only in the plural.

Plural.

First class.	पञ्च
Second „	पञ्च
Third „	पञ्चमिः
Fourth „	पञ्चम्यः
Fifth „	पञ्चम्यः
Sixth „	पञ्चानाम्
Seventh „	पञ्चसु

The declensions of पञ्चन् are alike in the three genders. All numerals, ending in न्, such as, सप्तन्, नवन्, दशन्, &c., are declinable like पञ्चन्; but those, ending in other letters, are declinable upon the same general principles as nouns and adjectives: विंशति, पटि, सप्तति, अशोति, नवति, &c., are of the feminine gender, and declinable like मति.—तिंशत्, चत्वारिंशत्,

पञ्चाशत्, &c., are of the feminine gender, and declinable like चरित्—शत, सहस्र, &c., are of the neuter gender, and declinable like फल.

The numerals, from विंशति upwards, when used as adjectives, are in the singular number only ; as, विंशतिः पुरुषाः, तिंशत् स्त्रियः, चत्वारिंशत् शिश्रवः, पञ्चाशत् द्युवानः, षष्ठिः द्व्याः, सप्ततिः तरवः, अश्वीतिः चरांसि, नवतिः पत्राणि, शतं लताः, सहस्रं फलानि. But, when used as nouns, they are declinable in all the three numbers ; as, एकं शतम्, द्वे शते, त्रीणि शतानि ; एकं सहस्रम्, द्वे सहस्रे, त्रीणि सहस्राणि.

INDECLINABLES.

84. Indeclinables (अव्यय) reject the Inflectional terminations, and consequently remain unaltered in form, except that final ए and ए change into विसर्ग. They are many in number, of which, those generally used are the following :—

अकस्मात्	अपिच्	इत्यम्
अङ्ग	अभितस्	इदानीम्
अजस्यम्	अभीक्ष्यम्	इव
अज्ञासा	अमा	इह
अति	अयि	ईषत्
अतीव	अये	उ
अथ	अरे	उच्चकैस्
अथकिम्	अलम्	उच्चैस्
अथवा	अवस्थम्	उत
अथो	असाम्यतम्	उताहो
अङ्गा	अलम्	उताहोस्तित्
अद्य	अहह	उप
अधस्	अहो	उपरि
अनु	आ	उपरिष्टात्
अन्तर्	आरात्	उपांशु
अन्तरा	आविस्	कृते
अन्तरेण	आहो	एकदा
अन्यथा	आहोस्तित्	एकपदे
अन्यदा	आः	एव
अपि	इति	एवम्

ओम्	चिरम्	तु
कञ्चित्	चिरराताय	दृष्णीम्
कथम्	चिरस्य	दिवा
कदा	चिरात्	दिष्या
कर्हि	चिराय	इर्
कामम्	चिरे	धिक्
किञ्च	चिरेण	ध्रुवम्
किन्तु	चेत्	न
किन्	जातु	नक्तम्
किम्	जोषम्	नतु
किमु	अटिति	ननु
किमुत	तत्	नमस्
किल	तथा	नहि
किंवा	तथाहि	नाना
किंस्ति॒त्	तदा	नाम
कु	तदानीम्	निकषा
ज्ञते	तर्हि	निकामम्
क्व	तावत्	नितराम्
खलु	तिरस्	नीचैस्
च	तिर्यक्	नु

नूनम्	प्राहुस्	बुगपत्
नो	प्रायस्	रे
परम्	प्रेत्य	वत्
परमम्	भूवस्	वदि
परःश्वस्	भोस्	वरम्
परितस्	मनाक्	वषट्
पञ्चात्	मञ्जु	वहिस्
पुनर्	मा	वा
पुरतस्	मासा	वाढम्
पुरस्	मिथ्य	विना
पुरस्तात्	मिथो	वृद्या
पुरा	मिथ्या	वै
श्वक्	मुधा	श्वैस्
प्रकामम्	मुहुस्	श्वत्
प्रति	मृषा	त्रत्
प्रत्युत	यत्	श्वस्
प्रभृति	यथा	सहत्
प्रसन्ना	यदा	सततम्
प्राक्	यदि	सत्यम्
प्रातर्	यावत्	सदा

सद्यस्	साचि	साहा
सना	सामि	सित्
सपदि	साम्रातम्	ह
समन्तात्	सायम्	हन्त
समम्	साईम्	हंहो
समवा	सु	हा
सम्राति	सुतराम्	हि
सम्यक्	सुदि	ही
सर्वथा	सुहु	हम्
सर्वदा	स्थाने	हे
सह	स्म	है
सहसा	स्वधा	हो
संवत्	स्वयम्	स्त्रस्
साकम्	स्वर्	
साचात्	स्वसि	

85. The following Indeclinables, if prefixed to verbs, are called उपसर्ग, viz:—

अति, अधि, अनु, अप, अपि, अभि,
अव, आ, उत्, उप, इर्, नि,

निर्, परा, परि, प्र, प्रति, वि,
शम्, शृ.

FORMATION OF FEMININES.

86. Of the bases, ending in अ, some terminate in आ, and others in ई, in the feminine gender; as, सर्व-सर्वा, स्थिर-स्थिरा, प्रबल-प्रबला, क्षण-क्षणा, वैश्व-वैश्वा, शूद्र-शूद्रा, हृढ-हृढा; —वैष्णव-वैष्णवी, नद-नदी, हंस-हंसी, सूर-सूरी, गौर-गौरी, कुमार-कुमारी, सुन्दर-सुन्दरी.

87. The feminine of bases, ending in मत्, वत्, and इन्, is formed by adding ई; as, बुद्धिमत्-बुद्धिमती; लज्जावत्-लज्जावती; शुभदायिन्-शुभदायिनी.

88. The feminine of bases, ending in अत्, is generally formed by adding ई, and, in some instances, the final त् changes into न्;

as, रहत्-रहती, कुर्बत्-कुर्बती, मङ्गत्-मङ्गती, द्विषत्-द्विषती, सुवत्-सुवती; -गच्छत्-गच्छती, तिष्ठत्-तिष्ठती, पश्चत्-पश्चती, पतत्-पतती, वृत्यत्-वृत्यती, वदत्-वदती, गायत्-गायती, ध्यायत्-ध्यायती.

89. The feminine of bases, ending in त्, is generally formed by adding ई optionally; as, महु-मही, महुः; साधु-साधी, साधुः.

90. The feminine of bases, ending in च्छ, except सख्, माट्, दुहिल्, याट्, गनान्द्, and तिल्, is formed by adding ई; as, जनयिल्-जनयिती, प्रसविल्-प्रसविती.

CASES OF NOUNS.

91. Nouns have six cases (कारक), viz. the Nominative (कर्ता), Accusative (कर्म), Instrumental (करण), Dative (सम्प्रदान), Ablative (अप्रादान), and Locative (अधिकरण). The

Genitive and Vocative are not regarded as cases by Sanskrit Grammarians.

NOMINATIVE.

92. The Nominative expresses the person or thing which acts, and takes the terminations of the First class ; as, वर्गे धावति, वर्गौ धावतः, वर्गा धावन्ति, वृक्षः पतति, पुर्वं शोभते.

ACCUSATIVE.

93. The Accusative expresses the person or thing which is the object of an action, and takes the terminations of the Second class ; as, वालकं लालयति, वालकौ इच्छति, वालकान् उपदिशति, वलं पिषति, पुर्वं चिनोति.

INSTRUMENTAL.

94. The Instrumental expresses that by the instrumentality or assistance of which an action is done, and takes the terminations of the Third class ; as, चकुषा पाशति, हस्तानां वृक्षाति, दमैर्जर्वयति.

DATIVE.

95. The Dative expresses the person or thing to which any thing is given, and takes the terminations of the Fourth class ; as, दरिद्राय वस्त्रं देहि, पादपात्रां अलं दीवताम्, हीनेभ्यः अनं देयम्.

96. In connection with verbs, signifying liking or pleasure (रुचि), the noun, denoting the person liking or pleased, is used in the Dative case ; as, मोदकः शिश्वे रोचते, त्वचितेभ्यो अलं स्वदते.

97. The noun, denoting the person for whom, or for whose satisfaction, &c., an act is intended, is used in the Dative case ; as, शिश्वे क्रीडनम् आनयति, शुरवे दक्षिणाम् आहरति, पुत्राय चन्द्रं हर्षयति.

ABLATIVE.

98. The Ablative expresses the person or thing from which any person or thing is

separated, taken, produced, protected, &c., or, of which any person is afraid, and takes the terminations of the Fifth class; as, वृच्छात् पतं पतति ; सरोवरात् अलं स्तूपति ; दुर्घात् दृतमुत्पद्धते ; आतपात् लायते ; व्याग्रेभ्यो बिभेति.

LOCATIVE.

99. The Locative expresses the locality or receptacle of an action, and takes the terminations of the Seventh class; as, स्तृप्ते तिष्ठति, नद्यां स्थाति, विद्यायाम् अनुरागो विद्यते, सुखे अभिलाषोऽस्ति, दुर्घे माधुर्यमस्ति, तिलेषु तैलमस्ति, वर्षासु वृष्टिर्भवति.

SPECIAL RULES FOR THE EMPLOYMENT OF INFLECTIONAL TERMINATIONS OF NOUNS.

100. Nouns in address take the terminations of the First class; as, हे पितः, हे भ्रातरौ, हे पुत्राः.

101. A noun, unconnected with a verb, an object, &c., and used only to express the simple sense of a term, takes the terminations of the First class ; as, नरः, दृश्यौ, आत्माः, नदी, स्थानः.

102. Nouns, connected in a sentence with some of the Indeclinables, such as इति, &c., take the terminations of the First class ; as, अयोध्यानगरे दशरथ इति ख्यातो वृपतिरासीत्, पापात्मनां सङ्गः परित्यक्तुं साम्रातम्.

103. Nouns, connected in a sentence with धिक्, प्रति, अनु, अन्तरेण, &c., take the terminations of the Second class ; as, पापिनं धिक्, हीनं प्रति हया उच्चिता, रामम् अनु जातो लक्षणः, श्रमम् अन्तरेण विद्या न भवति.

104. Adverbs take the singular termination of the Second class and of the neuter gender only ; as, सत्वरं धावति, स्तु हस्ति, खाधु भाषते.

105. Nouns, connected in a sentence with

सह, सार्वम्, अलम्, किम्, ऊन, हीन, शून्य, &c., take the terminations of the Third class; as, रामो लक्ष्मणेन सह वर्ण जगाम; केनापि सार्वं विरोधो न कर्त्तव्यः; विवादेन अलम्; कलहेन किम्; एकेन ऊनः; विद्यया हीनः; अहङ्कारेण शून्यः.

106. In certain senses, such as, state, manner, degree, &c., the words, प्रकृति, &c., take the terminations of the Third class; as, प्रकृत्या चारः, स्वभावेन सरलः, आकृत्या सुन्दरः, जात्या ब्राह्मणः, गोत्रेण शाश्वतिल्लयः, नाम्ना कालिदासः, प्रायेण दुःखिनः, वेगेन गच्छति, त्वरया धावति, यत्नेन लिखति, सुखेन स्वप्निति, दुःखेन याति, क्लीशेन वदति, क्रमेण निष्क्रामति.

107. Nouns, expressing purpose (निमित्त), or connected in a sentence with नमस्, स्वस्ति, &c., take the terminations of the Fourth class; as ज्ञानाय अध्ययनम्, परोपकाराय सतां जीवनम्; साधुभ्यो नमः; प्रजाभ्यः स्वस्ति.

108. Nouns, expressing cause (हेतु),

optionally take the terminations of the Third or Fifth class ; as, भवेन कम्पते, भयात् कम्पते ; हर्षेण वृत्यति, हर्षात् वृत्यति.

109. Nouns, expressing comparison (तुलना), or connected in a sentence with अन्य, भिन्न, &c., or with terms signifying relative place or time, take the terminations of the Fifth class ; as, धनात् विद्या गरीयसी ; मितात् अन्यः कः परितातुं समर्थः ; इदम् अस्तात् भिन्नम् ; यामात् पूर्वः, गृहात् उत्तरः ; भोजनात् प्राक्, प्रस्थानात् अन्तरम्.

110. Nouns, connected in a sentence with ऋते, optionally take the terminations of the Second or Fifth class ; as, अमम् ऋते विद्या न भवति, धर्मात् ऋते सुखं न भवति.

111. Nouns, connected in a sentence with विना and श्वयक्, optionally take the terminations of the Second, Third, or Fifth class ; as, अमं विना, अमेष विना, अमात् विना ; पुत्रं श्वक्, पुत्रेण श्वयक्, पुत्रात् श्वयक्.

112. Nouns, expressing ownership or possession, take the terminations of the Sixth class ; as, वृक्षस्य शाखा, हस्योर्युग्लम्, सतां जीवनम्.

113. Nouns, connected in a sentence with सम, तुल्य, समान, सहश, &c., optionally take the terminations of the Third or Sixth class ; as, तेन समः, तस्य समः ; त्वया तुल्यः, तव तुल्यः ; मया समानः, सम समानः ; मया सहशः, सम सहशः.

114. In connection with verbs, signifying satiety or gratification (लृप्ति), the Instrumental case optionally takes the terminations of the Third or Sixth class ; as, अङ्गिः लृप्तः, अपां लृप्तः ; उपभोगेन पूर्णः, उपभोगस्य पूर्णः.

115. When selection of one from many of the same class—निर्द्वार— is meant, the terminations of the Sixth or Seventh class are optionally employed ; as, कवीनां कालिदासः.

अत्रेषः, कविष्व कालिहासः अत्रेषः; मनुष्याणां अत्तियः
शूरः, मनुष्येषु अत्तियः शूरः.

116. A noun that determines the time of another's action by that of its own, takes the terminations of the Seventh class, (भावाधिकरणे सप्तमी विभक्तिः); as, रवौ अस्तं गते स आगतः, तयोः सुप्तयोः स प्रस्थितः, जनेषु जागरितेषु चौराः पलायितः.

NOUNS AND ADJECTIVES.

117. A noun (विशेष) denotes a person or thing: as, नरः, शिशुः, बालिका, दृथिवी, नदी, नक्षत्रम्.

118. An adjective (विशेषण) denotes the quality or circumstances of a noun; as, धार्मिकः पुरुषः, पुम्पिता लता, उच्चवलं नक्षत्रम्.

119. Nouns have three genders, Mas-

culine, Feminine, and Neuter ; as, नरः, लता, फलम्.

120. An adjective agrees with the noun it modifies, in gender, number, and Inflectional terminations ; as, सुन्दरः शिशुः, सुन्दरी कन्या, सुन्दरं महम् ;—बलवान् सिंहः, बलवन्तौ सिंहौ, बलवन्तः सिंहाः ;—धार्मिकः पुरुषः, धार्मिकं पुरुषम्, धार्मिकेण पुरुषेण, धार्मिकाय पुरुषाय, धार्मिकात् पुरुषात्, धार्मिकस्य पुरुषस्य, धार्मिके पुरुषे.

VERBS.

121. Roots (प्रकृति) which denote being, doing, or suffering, are called verbs (धातु), such as, भू, स्था, गम्, हश्, &c. These roots, when inflected, undergo certain modifications to receive the Inflectional terminations ; and the modified forms, are called bases (अङ्ग), such as, भव, तिष्ठ, गच्छ, पश्य, &c.

122. Verbs are divided into ten classes or conjugations (गण), *viz.* I. भू class or भाविदि, II. अदृ class or अवादि, III. उ class or उवादि, IV. दिव् class or दिवादि, V. सु class or स्वादि, VI. तुद् class or तुवादि, VII. रुध् class or रुधादि, VIII. तन् class or तनादि, IX. क्री class or क्रावादि, X. चुर् class or चुरादि.

123. There are ten sets of Inflectional terminations (विभक्ति) of verbs, *viz.* 1. लट्, 2. लड्, 3. लिट्, 4. लुड्, 5. लुट्, 6. लृट्, 7. लोट्, 8. विधिलिङ्, 9. आशीर्लिङ्, 10. ल्लिङ्. Each set has two parts: the first part is called परस्पैपद, the second आत्मनेपद, and in each of these parts, there are nine Inflectional terminations. In each set, there are three persons, first person (उत्तम पुरुष), second person (मध्यम पुरुष), and third person (प्रथम पुरुष) (7), and each person has three

(7) In Sanskrit, the third person being placed first, is called प्रथम पुरुष.

numbers, Singular, Dual, and Plural. These terminations, 180 in number, are attached to the bases of verbs. They are called तिङ्ग, and the root inflected is called a तिङ्गन्त पद.

124. The ten sets of Inflectional terminations are as follows :—

I. SET—लट्.

परस्पैपद.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person</i>
Singular.	ति	सि	मि
Dual.	तः	थः	वः
Plural.	अन्ति	थ	मः

आत्मनेपद.

Singular.	ते	से	ए
Dual.	आते	आथे	वहे
Plural.	अन्ते	थे	महे

II. SET—लक्.

परस्मैपद.

Third Person. Second Person. First Person.

Singular	त्	:	अम्
Dual.	ताम्	तम्	व
Plural.	अन्	त	म

आत्मनेपद.

Singular.	त	था:	इ
Dual.	आताम्	आथाम्	वहि
Plural.	अन्त	धम्	महि

III. SET—लिद्.

परस्मैपद.

Singular.	अ	य	अ
Dual.	अतुः	अथुः	व
Plural.	उः	अ	म

आत्मनेपद.

Singular.	ए	से	ए
Dual.	आते	आये	वहे
Plural.	इरे	धे	महे

IV. SET—लुड्.

परस्पैपद.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
--	----------------------	-----------------------	----------------------

Singular.	त्	ः	अन्
Dual.	ताम्	तम्	व
Plural.	अन्	त	म

आत्मनेपद.

Singular.	त	थाः	इ
Dual.	आताम्	आथाम्	वहि
Plural.	अन्ता	धम्	महि

V. SET—लुट्.

परस्पैपद.

Singular.	ता	तासि	तास्ति
Dual.	तारौ	तास्तः	तास्तः
Plural.	तारः	तास्य	तास्यः

आत्मनेपद.

Singular.	ता	तासे	तास्ते
Dual.	तारौ	तासास्ते	तास्तःस्ते
Plural.	तारः	तास्ये	तास्यःस्ते

VI. SET—लृट्.

परस्पैपद.

Third Person. Second Person. First Person.

Singular. स्थति स्थिति स्थामि

Dual. स्थतः स्थथः स्थावः

Plural. स्थन्ति स्थथ स्थामः

आत्मनेपद.

Singular. स्थते स्थसे स्थे

Dual. स्थेते स्थेथे स्थावहे

Plural. स्थन्ते स्थध्वे स्थामहे

VII. SET—लोट्.

परस्पैपद.

Singular. तु हि आनि

Dual. ताम् तम् आव

Plural. अन्तु त आम

आत्मनेपद.

Singular. ताम् से

Dual. आताम् आथाम् आवहे

Plural. अन्ताम् ध्वम् आमहे

VIII. SET—विधिलिङ्क्.

परस्पैपद.

	Third Person.	Second Person.	First Person.
Singular.	यात्	याः	याम्
Dual.	याताम्	यातम्	याव
Plural	युः	यात	याम

आत्मनेपद.

Singular.	ईत	ईयाः	ईय
Dual.	ईयाताम्	ईयायाम्	ईवहि
Plural.	ईरन्	ईध्वम्	ईमहि

IX. SET—आशीर्लिङ्क्.

परस्पैपद.

Singular.	यात्	याः	यासम्
Dual.	यास्ताम्	यास्तम्	यास्त
Plural.	यासुः	यास्त	यास्त

आत्मनेपद.

Singular.	सीट	सीष्टाः	सीय
Dual.	सीयास्ताम्	सीयास्तम्	सीवहि
Plural.	सीरन्	सीध्वम्	सीमहि

X. SET—लृष्ट्.

परस्पैपद.

	Third Person.	Second Person.	First Person.
Singular.	स्यत्	स्यः	स्यम्
Dual.	स्यताम्	स्यतम्	स्याव
Plural.	स्यन्	स्यत	स्याम

आत्मनेपद.

Singular.	स्यत	स्यथाः	स्ये
Dual.	स्येताम्	स्येथाम्	स्यावहि
Plural.	स्यन्त	स्यध्वम्	स्यामहि

INTRANSITIVE VERB.

125. An Intransitive verb (अकर्मक क्रिया) is that which has no object; as, शिशुः श्वेते, अङ्गो धावति, नदी वर्ज्जते.

TRANSITIVE VERB.

126. A Transitive verb (कर्मक क्रिया) is that which has an object; as, शिशो गुरुं उच्छ्रति, पुत्रः पितरं प्रणमति.

ACTIVE VOICE.

127. Active voice (कर्त्तृवाच) is that in which the Nominative takes the terminations of the First class, and the Accusative those of the Second, and in which the verb agrees with its nominative in number and person ; as, शिशुः पुस्तकं पठति, शिशू पुस्तकं पठतः, शिशवः पुस्तकं पठन्ति ; —त्वं सत्यं पालय, सुवां सत्यं पालयतम्, यूयं सत्यं पालयत ; —अहं चन्द्रं पश्यामि, आवां चन्द्रं पश्यावः, वयं चन्द्रं पश्यामः.

128. In this voice, verbs are of three kinds, *viz.* परस्पैपदी, आत्मनेपदी, and उभयपदी, *i. e.* some verbs take the terminations of the परस्पैपद, some of the आत्मनेपद, and some of both the परस्पैपद and the आत्मनेपद ; as—

परस्पैपदी—सृश् सृशति, सृशतः, सृशन्ति.
आत्मनेपदी—वृत् वर्तते, वर्तते, वर्तन्ते.

उभयपदी—धाव् {धावति, धावतः, धावन्ति ;
 {धावते, धावते, धावन्ते.

PASSIVE VOICE.

129. Passive voice (कर्मवाच) is that in which the Nominative takes the terminations of the Third class, and the Accusative those of the First. In this voice, the verb agrees with the Accusative in number and person, and takes the terminations of the आत्मनेपद only ; as, शिष्येण—गुरुः इच्छयते, गुरु इच्छेयते, गुरवः इच्छयन्ते ;—त्वं इच्छयसे, युवां इच्छेयदे, यूयं इच्छयन्ते ;—आहं इच्छेय, आवां इच्छावन्ते, वयं इच्छामन्ते.

INTRANITIVE-PASSIVE VOICE.

130. Intransitive-Passive voice, or impersonal form of the verb (भाववाच), is that in which the Nominative takes the terminations of the Third class. In this voice, the verb has no object, and takes only the singular termination of the आत्मनेपद in the third person : as, तेन स्थीयते, युवाभ्यां स्थीयते, अस्माभिः स्थीयते.

PASSIVE-ACTIVE VOICE.

131. Passive-Active voice, or reflective form of the verb (कर्त्ता कर्त्त्वाच्य), is that in which the object becomes the subject of an action, and takes the terminations of the First class. In this voice, the verb agrees with the subject in number and person, and takes the terminations of the आत्मनेपद only ; as, (गजेन भिद्यमानः) स्वयमेव भिद्यते वृक्षः.

TENSES AND MOODS.

132. The Sanskrit verbs are conjugated in six tenses and four moods. The First, Second, and Third Preterites, are used without distinction, as also the First and Second Futures.

133. The ten sets of Inflectional terminations, as employed in the different tenses and moods, are as follows :—

Indicative Mood

Tenses.

वर्तमान काल	1. लट् — in the	Present Tense.
	2. लड् — „	First Preterite

अतीत काल	3. लिट् — „	Second Preterite

	4. लुट् — „	Third Preterite, _____

भविष्यत् काल	5. लुट् — „	First _____ Future.
	6. लृट् — „	Second _____ Future.

Moods.

1. लोट् — „	Imperative Mood.
2. विधिलिङ् — „	Potential Mood.
3. आशीर्लिङ् — „	Benedictive Mood.
4. लृड् — „	Conditional Mood.

CONJUGATION OF THE VERBS हस् AND सेव्
 OF THE भू CLASS, IN ALL THE
 TENSES AND MOODS.

हस्, to laugh—परस्पैपदी.

लट्—PRESENT TENSE.

Third Person. Second Person. First Person.

Singular.	हसति	हसति	हसामि
Dual.	हसतः	हसथः	हसावः
Plural.	हसन्ति	हसथ	हसामः

लट्—FIRST PTERITE.

Singular.	अहसत्	अहसः	अहसम्
Dual.	अहसताम्	अहसतम्	अहसाव
Plural.	अहसन्	अहसत	अहसाम

लिट्—SECOND PTERITE.

Singular.	जहास	जहसिथ	{ जहास, जहस
Dual.	जहसतुः	जहसथुः	जहसिव
Plural.	जहसुः	जहस	जहसिम

लुड्—THIRD PRETERITE.

	Third Person.	Second Person.	First Person.
Singular.	{ अहासीत् अहसीत्	{ अहासीः अहसीः	{ अहासिष्म् अहसिष्म्
Dual.	{ अहासिष्टाम् अहसिष्टाम्	{ अहासिष्टम् अहसिष्टम्	{ अहासिष्ट अहसिष्ट
Plural.	{ अहासिषुः अहसिषुः	{ अहासिष्ट अहसिष्ट	{ अहासिष्मा अहसिष्मा

लुट्—FIRST FUTURE.

Singular.	हसिता	हसितासि	हसितास्मि
Dual.	हसितारौ	हसितास्यः	हसितास्मः
Plural.	हसितारः	हसितास्य	हसितास्मः

लृट्—SECOND FUTURE.

Singular.	हसिष्यति	हसिष्यसि	हसिष्यामि
Dual.	हसिष्यतः	हसिष्ययः	हसिष्यावः
Plural.	हसिष्यन्ति	हसिष्यय	हसिष्यामः

लोट—IMPERATIVE MOOD.

	Third Person.	Second Person.	First Person.
Singular.	हस्तु	हस	हसानि
Dual.	हसताम्	हसतम्	हसाव
Plural.	हसन्तु	हसत	हसाम

विधिलिङ्ग—POTENTIAL MOOD.

Singular.	हसेत्	हसेः	हसेयम्
Dual.	हसेताम्	हसेतम्	हसेव
Plural.	हसेदुः	हसेत	हसेम

आशीर्लिङ्ग—BENEDICTIVE MOOD.

Singular.	हस्यात्	हस्याः	हस्यासम्
Dual.	हस्यासाम्	हस्यासम्	हस्यास्व
Plural.	हस्यासुः	हस्यास्त	हस्यास्त

लङ्ग—CONDITIONAL MOOD.

Singular.	अहसिष्यत्	अहसिष्यः	अहसिष्यम्
Dual.	अहसिष्यताम्	अहसिष्यतम्	अहसिष्याव
Plural.	अहसिष्यन्	अहसिष्यत	अहसिष्याम

सेव्, to serve—आत्मनेपदी.

लट्—PRESENT TENSE.

	Third Person.	Second Person.	First Person.
Singular.	सेवते	सेवसे	सेवे
Dual.	सेवेते	सेवेथे	सेवावहे
Plural.	सेवन्ते	सेवध्वे	सेवामहे

लङ्—FIRST PRETERITE.

Singular.	असेवत	असेवयाः	असेवे
Dual.	असेवेताम्	असेवेयाम्	असेवावहि
Plural.	असेवन्त	असेवध्वम्	असेवामहि

लिट्—SECOND PRETERITE.

Singular.	सिषेवे	सिषेविषे	सिषेवे
Dual.	सिषेवाते	सिषेवाये	सिषेविवहे
Plural.	सिषेविरे	सिषेविष्वे	सिषेविमहे

लङ्—THIRD PRETERITE.

Singular.	असेविष्ट	असेविष्टाः	असेविष्टि
Dual.	असेविष्टाताम्	असेविष्टायाम्	असेविष्टवहि
Plural.	असेविष्टत	असेविष्टम्	असेविष्टमहि

लुट्—FIRST FUTURE.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	सेविता	सेवितासे	सेविताहे
Dual.	सेवितारौ	सेवितासाथे	सेवितास्तहे
Plural.	सेवितारः	सेविताथ्वे	सेवितास्थहे

लट्—SECOND FUTURE.

Singular.	सेविष्यते	सेविष्यसे	सेविष्ये
Dual.	सेविष्यते	सेविष्येथे	सेविष्यावहे
Plural.	सेविष्यन्ते	सेविष्यथ्वे	सेविष्यामहे

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

Singular.	सेवताम्	सेवस्य	सेवै
Dual.	सेवेताम्	सेवेयाम्	सेवावहै
Plural.	सेवन्ताम्	सेवध्यम्	सेवामहै

विधिलिङ्—POTENTIAL MOOD.

Singular.	सेवेत	सेवेयाः	सेवेय
Dual.	सेवेयाताम्	सेवेयाथाम्	सेवेयहि
Plural.	सेवेतन्	सेवेयध्यम्	सेवेयमहि

आशीर्लिङ्ग—BENEDICTIVE MOOD.

Third Person. *Second Person.* *First Person.*

Singular. सेविषीट सेविषीडा: सेविषीव

Dual. सेविषीयास्ताम् सेविषीयास्ताम् सेविषीवहि

Plural. सेविषीरन् सेविषीश्वर् सेविषीमहि

लक्ष्य—CONDITIONAL MOOD:

Singular. असेविष्यत् असेविष्यथाः असेविष्ये

Dual. असेविष्टेताम् असेविष्टेथाम् असेविष्टावहि

Plural. असेविष्यन्त असेविष्यष्वम् असेविष्यामहि

**CONJUGATION OF SOME OF THE VERBS OF THE TEN
CLASSES IN THE PRESENT, PERFECT, AND
SECOND FUTURE TENSES, AND IN THE
IMPERATIVE MOOD.**

I. मू CLASS.

म्, to be—परस्पैपदी.

ਲਟ—PRESENT TENSE.

Singular. भवति अवस्था भवामि

Dual. भवतः भवथः भवावः

Plural. भवन्ति भवय भवामः

लिट्—SECOND PTERITE.

	Third Person.	Second Person.	First Person.
Singular.	बभूव	बभूविथ	बभूव
Dual.	बभूवतुः	बभूवयुः	बभूविव
Plural.	बभूवः	बभूव	बभूविम

लट्—SECOND FUTURE.

Singular.	भविष्यति	भविष्यसि	भविष्यामि
Dual.	भविष्यतः	भविष्यथः	भविष्यावः
Plural.	भविष्यन्ति	भविष्यथ	भविष्यामः

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

Singular.	भवतु	भव	भवानि
Dual.	भवताम्	भवतम्	भवाव
Plural.	भवन्तु	भवत	भवाम

स्था, to stay—परस्तैपदी.

लट—PRESENT TENSE.

	Third Person.	Second Person.	First Person.
Singular.	तिष्ठति	तिष्ठसि	तिष्ठामि
Dual.	तिष्ठतः	तिष्ठयः	तिष्ठावः
Plural.	तिष्ठन्ति	तिष्ठय	तिष्ठामः

लिट—SECOND PRETERITE.

Singular.	तस्थौ	तस्थिय, तस्थाय तस्थौ
Dual.	तस्थतुः	तस्थयुः
Plural.	तस्थुः	तस्थ

लट—SECOND FUTURE.

Singular.	स्थास्यति	स्थास्यसि	स्थास्यामि
Dual.	स्थास्यतः	स्थास्ययः	स्थास्यावः
Plural.	स्थास्यन्ति	स्थास्यय	स्थास्यामः

लोट—IMPERATIVE MOOD.

Singular.	तिष्ठतु	तिष्ठ	तिष्ठानि
Dual.	तिष्ठताम्	तिष्ठतम्	तिष्ठाव
Plural.	तिष्ठन्तु	तिष्ठत	तिष्ठाम

गम्, to go—परस्पैपदी.

लट्—PRESENT TENSE.

Third Person. Second Person. First Person.

Singular. गच्छति गच्छसि गच्छामि

Dual. गच्छतः गच्छथः गच्छावः

Plural. गच्छन्ति गच्छथ गच्छामः

लिट्—SECOND PRETERITE.

Singular. जगाम जगमिथ्, जगम्य जगाम, जगम

Dual. जग्मतुः जग्मथः जग्मिव

Plural. जग्मुः जग्म जग्मिम्

लृट्—SECOND FUTURE.

Singular. गमिष्यति गमिष्यसि गमिष्यामि

Dual. गमिष्यतः गमिष्यथः गमिष्यावः

Plural. गमिष्यन्ति गमिष्यथ गमिष्यामः

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

Singular. गच्छतु गच्छ गच्छानि

Dual. गच्छताम् गच्छतम् गच्छाव

Plural. गच्छन्तु गच्छत गच्छाम

—

हृत्, to see—परस्पैपदी.

लृट्—PRESENT TENSE.

	Third Person.	Second Person.	First Person.
Singular.	पश्यति	पश्यति	पश्यामि
Dual.	पश्यतः	पश्यथः	पश्यावः
Plural.	पश्यन्ति	पश्यथ	पश्यामः

लिट्—SECOND PRETERITE.

Singular.	दर्श	दर्शिष्य, दद्रष्ट	दर्श
Dual.	ददृशतुः	ददृशयुः	ददृशिव
Plural.	ददृशुः	ददृश	ददृशिम

लृट्—SECOND FUTURE.

Singular.	द्रव्यति	द्रव्यति	द्रव्यामि
Dual.	द्रव्यतः	द्रव्यथः	द्रव्यावः
Plural.	द्रव्यन्ति	द्रव्यथ	द्रव्यामः

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

Singular.	पश्यतु	पश्य	पश्यानि
Dual.	पश्यताम्	पश्यतम्	पश्याव
Plural.	पश्यन्तु	पश्यत	पश्याम

पा, to drink—परस्पैपदी.

लट्—PRESENT TENSE.

Third Person. *Second Person.* *First Person.*

Singular. पिवति पिवसि पिवामि

Dual. पिवतः पिवथः पिवावः

Plural. पिवन्ति पिवथ पिवामः

लिट्—SECOND PRETERITE.

Singular. पपौ पपिथ, पपाथ पपौ

Dual. पपतुः पपथुः पपिव

Plural. पपुः पप पपिम

लृट्—SECOND FUTURE.

Singular. पास्यति पास्यसि पास्यामि

Dual. पास्यतः पास्यथः पास्यावः

Plural. पास्यन्ति पास्यथ पास्यामः

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

Singular. पिवतु पिव पिवानि

Dual. पिवताम् पिवतम् पिवाव

Plural. पिवन्तु पिवत पिवाम

II. अद् CLASS.

रुद्, to weep—परस्पैपदी.

लट्—PRESENT TENSE.

	Third Person.	Second Person.	First Person.
Singular.	रोदिति	रोदिषि	रोदिमि
Dual.	रुदितः	रुदिथः	रुदिवः
Plural.	रुदन्ति	रुदिथ	रुदिमः

लिट्—SECOND PRETERITE.

Singular.	रुरोद	रुरोदिथ	रुरोद
Dual.	रुरुदतुः	रुरुदयुः	रुरुदिव
Plural.	रुरुदः	रुरुद	रुरुदिम

लृट्—SECOND FUTURE.

Singular.	रोदिष्वति	रोदिष्वसि	रोदिष्वामि
Dual.	रोदिष्वतः	रोदिष्वयः	रोदिष्वावः
Plural.	रोदिष्वन्ति	रोदिष्वय	रोदिष्वामः

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

Singular.	रोदितु	रुदिहि	रोदानि
Dual.	रुदिताम्	रुदितम्	रोदाव
Plural.	रुदन्तु	रुदित	रोदाम

ब्रू, to speak—उभयपदी.

लट्—PRESENT TENSE.

परस्मैपद.

Third Person. Second Person. First Person.

Singular.	ब्रवीति, आह	ब्रवीषि, आत्य	ब्रवीमि
Dual.	ब्रूतः, आहतुः	ब्रूथः, आहथुः	ब्रूवः
Plural.	ब्रुवन्ति, आह्तः	ब्रूथ	ब्रूमः

आत्मनेपद.

Singular.	ब्रूते	ब्रूषे	ब्रुवे
Dual.	ब्रुवाते	ब्रुवाये	ब्रुवहे
Plural.	ब्रुवते	ब्रूधे	ब्रूमहे

लिट्—SECOND PRETERITE.

परस्मैपद.

Singular.	उवाच उवचिथ, उवक्य	उवाच, उवच
Dual.	उच्चतुः उच्चयुः	उच्चिव
Plural.	उच्चुः उच्च	उच्चिम

आत्मनेपद.

	Third Person.	Second Person.	First Person.
Singular.	अचे	अचिषे	अचे
Dual.	अचाते	अचाथे	अचिवहे
Plural.	अचिरे	अचिष्वे	अचिमहे

लट्—SECOND FUTURE.

परस्पैपद.

Singular.	वक्ष्यति	वक्ष्यसि	वक्ष्यामि
Dual.	वक्ष्यतः	वक्ष्यथः	वक्ष्यावः
Plural.	वक्ष्यन्ति	वक्ष्यथ्य	वक्ष्यामः

आत्मनेपद.

Singular.	वक्ष्यते	वक्ष्यसे	वक्ष्ये
Dual.	वक्ष्येते	वक्ष्येथे	वक्ष्यावहे
Plural.	वक्ष्यन्ते	वक्ष्याथ्वे	वक्ष्यामहे

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

परस्पैपद.

Singular.	ब्रवीतु	ब्रूहि	ब्रवाषि
Dual.	ब्रूताम्	ब्रूतम्	ब्रवाव
Plural.	ब्रुवन्तु	ब्रूत	ब्रवाम

आत्मनेपद.

Third Person. Second Person. First Person.

Singular.	ब्रूताम्	ब्रूष्य	ब्रै
Dual.	ब्रुवाताम्	ब्रुवायाम्	ब्रवावै
Plural.	ब्रुवताम्	ब्रूष्यम्	ब्रवामै

इन्, to kill—परस्पैपदी.

लट्—PRESENT TENSE.

Singular.	हन्ति	हंसि	हन्ति
Dual.	हतः	हंसः	हन्तः
Plural.	हन्ति	हंस्य	हन्तः

लिट्—SECOND PTERITE.

Singular.	जघान	जघनिथ, जघन्य	जघान, जघन
Dual.	जघ्नतुः	जघ्नयुः	जघ्निव
Plural.	जघ्नुः	जघ्न	जघ्निम

लृट्—SECOND FUTURE.

Singular.	हनिष्यति	हनिष्यसि	हनिष्यामि
Dual.	हनिष्यतः	हनिष्ययः	हनिष्यावः
Plural.	हनिष्यन्ति	हनिष्यय	हनिष्यामः

लोट—IMPERATIVE MOOD.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	हन्तु	जहि	हनानि
Dual.	हताम्	हतम्	हनाव
Plural.	हन्तु	हत	हनाम्

अस्, to be—परम्परैपदी.

The verb **अस्** is conjugated only with the four sets of terminations—लट्, लङ्, लोट्, and विधिलिङ् ; but when compounded with Indeclinables, such as, प्रादुर्स्, आविस्, &c., it is conjugated with लिट् also ; as, प्रादुरास, प्रादुरासतुः, प्रादुरासुः, &c. With the rest of the terminations, **अस्** changes into भ्, and is conjugated accordingly.

The inflections of **अस्** with लट्, लङ्, लोट्, and विधिलिङ्, are exhibited below :

लट्—PRESENT TENSE.

	Third Person.	Second Person.	First Person.
Singular.	अस्ति	असि	अस्ति
Dual.	स्तः	स्यः	स्तः
Plural.	सन्ति	स्य	स्तः

लघु—FIRST PTERITE.

Singular.	आसीत्	आसीः	आसम्
Dual.	आस्ताम्	आस्तम्	आस्त
Plural.	आसन्	आस्त	आस्त

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

Singular.	अस्तु	एधि	असानि
Dual.	स्ताम्	स्तम्	असाव
Plural.	सन्तु	स्त	असाम

विधिलिङ्—POTENTIAL MOOD.

Singular.	स्यात्	स्याः	स्याम्
Dual.	स्याताम्	स्यातम्	स्याव
Plural.	स्युः	स्यात	स्याम

III. झ CLASS.

दा, to give—उभयपदी.

लट्—PRESENT TENSE.

परस्पैपद.

Third Person. Second Person. First Person.

Singular. दहति दहसि दहमि

Dual. दह्तः दह्यः दह्मः

Plural. दहति दह्य दह्मः

आत्मनेपद.

Singular. दह्ते दह्ये दहे

Dual. दहाते दहाये दहाहे

Plural. दहते दह्ये दह्महे

लिट्—SECOND PTERITE.

परस्पैपद.

Singular. दहौ दहिय, दहाय दहौ

Dual. दहतुः दहयुः दहिव

Plural. दहुः दह दहिम

आत्मनेपद.

Third Person. Second Person. First Person.

Singular.	दहे	दहिष्वे	दहे
Dual.	दहाते	दहाये	दहिवहे
Plural.	दहिरे	दहिष्वे	दहिमहे

लट्—SECOND FUTURE.

परस्पैपद.

Singular.	दास्यति	दास्यसि	दास्यामि
Dual.	दास्यतः	दास्यथः	दास्यावः
Plural.	दास्यन्ति	दास्यथ	दास्यामः

आत्मनेपद.

Singular.	दास्यते	दास्यसे	दास्ये
Dual.	दास्येते	दास्येये	दास्यावहे
Plural.	दास्यन्ते	दास्यष्वे	दास्यामहे

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

परस्पैपद.

Singular.	दहातु	दहि	दहानि
Dual.	दहाम्	दहम्	दहाव
Plural.	दहतु	दह्त	दहाम

आत्मनेपद.

	Third Person.	Second Person.	First Person.
Singular.	दत्ताम्	दत्त्वा	ददै
Dual.	ददाताम्	ददाथाम्	ददावहै
Plural.	ददाताम्	दद्वत्	ददामहै

IV. दिव् CLASS.

वृत्, to dance—परस्मैपदी.

लट्—PRESENT TENSE.

Singular.	वृत्यति	वृत्यति	वृत्यामि
Dual.	वृत्यतः	वृत्यथः	वृत्यावः
Plural.	वृत्यन्ति	वृत्यथ	वृत्यामः

लिट्—SECOND PRETERITE.

Singular.	नवन्ति	नवन्तिथ	नवन्ति
Dual.	नवततुः	नवतयुः	नवतिव
Plural.	नवतुः	नवत	नवतिम

लृट—SECOND FUTURE.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	{ नर्त्तिष्यति नर्त्स्यति	{ नर्त्तिष्यसि नर्त्स्यसि	{ नर्त्तिष्यामि नर्त्स्यामि
Dual.	{ नर्त्तिष्यतः नर्त्स्यतः	{ नर्त्तिष्यथः नर्त्स्यथः	{ नर्त्तिष्यावः नर्त्स्यावः
Plural.	{ नर्त्तिष्यन्ति नर्त्स्यन्ति	{ नर्त्तिष्यथ्य नर्त्स्यथ्य	{ नर्त्तिष्यामः नर्त्स्यामः

लोट—IMPERATIVE MOOD.

Singular.	वृत्यतु	वृत्य	वृत्यानि
Dual.	वृत्यताम्	वृत्यतम्	वृत्याव
Plural.	वृत्यन्तु	वृत्यत	वृत्याम

विद्वा, to exist—आत्मनेपदी.

लृट—PRESENT TENSE.

Singular.	विद्यते	विद्यते	विद्ये
Dual.	विद्यते	विद्यते	विद्यावहे
Plural.	विद्यन्ते	विद्यते	विद्यामहे

लिट्—SECOND PRETERITE.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	विविदे	विविदिषे	विविदे
Dual.	विविदाते	विविदाये	विविदिवहे
Plural.	विविदिरे	विविदिष्वे	विविदिमहे

लट्—SECOND FUTURE.

Singular.	वेत्यते	वेत्यसे	वेत्ये
Dual.	वेत्यते	वेत्योग्ये	वेत्यावहे
Plural.	वेत्यन्ते	वेत्यष्वे	वेत्यामहे

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

Singular.	विद्यताम्	विद्यस्त	विद्यै
Dual.	विद्येताम्	विद्येयाम्	विद्यावहै
Plural.	विद्यन्ताम्	विद्यष्वम्	विद्यामहै

जन्, to be produced—आत्मनेपदी.

लट्—PRESENT TENSE.

Singular.	जायते	जायसे	जाये
Dual.	जायेते	जायेये	जायावहे
Plural.	जायन्ते	जायष्वे	जायामहे

लिट्—SECOND PRETERITE.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	जन्मे	जन्मिषे	जन्मे
Dual.	जन्माते	जन्माथे	जन्मावहे
Plural.	जन्मरे	जन्मिष्वे	जन्ममहे

लट्—SECOND FUTURE.

Singular.	जनिष्वते	जनिष्वसे	जनिष्वे
Dual.	जनिष्वते	जनिष्वये	जनिष्वावहे
Plural.	जनिष्वन्ते	जनिष्वध्वे	जनिष्वामहे

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

Singular.	जायताम्	जायस्व	जायै
Dual.	जायेताम्	जायेथाम्	जायावहै
Plural.	जायन्ताम्	जायध्वम्	जायामहै

V. स् CLASS.

अृ, to hear—परस्पैपदी.

लट्—PRESENT TENSE.

Third Person. Second Person. First Person.

Singular.	शृणोति	शृणोषि	शृणोमि
Dual.	शृणुतः	शृणुयः	शृणुखः, शृणुवः
Plural.	शृणुन्ति	शृणुय	शृणुमः, शृणुमः
लिट्—SECOND PRETERITE.			

Singular.	शुश्राव	शुश्रोय	शुश्राव, शुश्रव
Dual.	शुश्रुवतुः	शुश्रुवयुः	शुश्रुव
Plural.	शुश्रुवुः	शुश्रुव	शुश्रुम

लृट्—SECOND FUTURE.

Singular.	श्रोष्यति	श्रोष्यसि	श्रोष्यामि
Dual.	श्रोष्यतः	श्रोष्ययः	श्रोष्यावः
Plural.	श्रोष्यन्ति	श्रोष्यय	श्रोष्यामः

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

Singular.	शृणोतु	शृणु	शृणवानि
Dual.	शृणुताम्	शृणुतम्	शृणवाव
Plural.	शृणुन्तु	शृणुत	शृणवाम

प्र—आप्, to obtain—परस्मैपदी.

लट्—PRESENT TENSE.

Third Person. *Second Person.* *First Person.*

Singular. प्राप्नोति प्राप्नोषि प्राप्नोमि

Dual. प्राप्नुतः प्राप्नुयः प्राप्नुवः

Plural. प्राप्नुवन्ति प्राप्नुय प्राप्नुमः

लिट्—SECOND PRETERITE.

Singular. प्राप प्रापिय प्राप

Dual. प्रापतुः प्रापयुः प्रापिव

Plural. प्रापुः प्राप प्रापिम

लृट्—SECOND FUTURE.

Singular. प्राप्तिं प्राप्तिः प्राप्तामि

Dual. प्राप्ततः प्राप्तयः प्राप्तावः

Plural. प्राप्तन्ति प्राप्तय प्राप्तामः

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

Singular. प्राप्नोतु प्राप्नुहि प्राप्नवानि

Dual. प्राप्नुताम् प्राप्नुतम् प्राप्नवाव

Plural. प्राप्नुवन्तु प्राप्नुत प्राप्नवाम

VI. तुहू CLASS.

प्रछ्, to ask—परस्पैपदी.

लट्—PRESENT TENSE.

Third Person. Second Person. First Person.

Singular. श्चर्ति श्चर्ति श्चर्तामि

Dual. श्चर्तः श्चर्तः श्चर्तावः

Plural. श्चर्तन्ति श्चर्तय श्चर्तामः

लिट्—SECOND PRETERITE.

Singular. प्रप्रच्छ प्रप्रच्छिय, प्रप्रछ प्रप्रच्छ

Dual. प्रप्रच्छतुः प्रप्रच्छयुः प्रप्रच्छव

Plural. प्रप्रच्छुः प्रप्रच्छ प्रप्रच्छमि

लट्—SECOND FUTURE.

Singular. प्रच्यति प्रच्यति प्रच्यामि

Dual. प्रच्यतः प्रच्ययः प्रच्यावः

Plural. प्रच्यन्ति प्रच्यय प्रच्यामः

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

Singular. श्चर्तु श्चर्तु श्चर्तामि

Dual. श्चर्ताम् श्चर्ताम् श्चर्ताव

Plural. श्चर्तन्तु श्चर्तत श्चर्तामः

इष्, to wish—परमैपदी.

लृट—PRESENT TENSE.

	Third Person.	Second Person.	First Person.
--	---------------	----------------	---------------

Singular.	इच्छति	इच्छसि	इच्छामि
-----------	--------	--------	---------

Dual.	इच्छतः	इच्छयः	इच्छावः
-------	--------	--------	---------

Plural.	इच्छन्ति	इच्छय	इच्छामः
---------	----------	-------	---------

लिट्—SECOND PRETERITE.

Singular.	इयेष	इयेषिथ	इयेष
-----------	------	--------	------

Dual.	ईषतुः	ईषयुः	ईषिव
-------	-------	-------	------

Plural.	ईषुः	ईष	ईषिम
---------	------	----	------

लृट—SECOND FUTURE.

Singular.	एषिष्यति	एषिष्यसि	एषिष्यामि
-----------	----------	----------	-----------

Dual.	एषिष्यतः	एषिष्ययः	एषिष्यावः
-------	----------	----------	-----------

Plural.	एषिष्यन्ति	एषिष्यय	एषिष्यामः
---------	------------	---------	-----------

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

Singular.	इच्छतु	इच्छ	इच्छानि
-----------	--------	------	---------

Dual.	इच्छताम्	इच्छतम्	इच्छाव
-------	----------	---------	--------

Plural.	इच्छत्तु	इच्छत	इच्छाम
---------	----------	-------	--------

मृ, to die—आत्मनेपदी (8).

लट्—PRESENT TENSE.

आत्मनेपद.

	Third Person.	Second Person.	First Person.
Singular.	नियते	नियसे	निये
Dual.	नियेते	नियेये	नियावहे
Plural.	नियन्ते	नियष्ट्वे	नियामहे

लिट्—SECOND PRETERITE.

परस्पैपद.

Singular.	ममार	ममरिथ, ममर्थ	ममार, ममर
Dual.	मन्तुः	मन्त्रयुः	मन्त्रिव
Plural.	मन्तुः	मन्त्र	मन्त्रिम

ल्लट्—SECOND FUTURE.

परस्पैपद.

Singular.	मरिष्यति	मरिष्यसि	मरिष्यामि
Dual.	मरिष्यतः	मरिष्यथः	मरिष्यावः
Plural.	मरिष्यन्ति	मरिष्यथ	मरिष्यामः

(8) मृ takes the आत्मनेपद with the terminations लट्, लुट्, लुड्, लोट्, विधिलिङ्, and आशीर्विङ्, and the परस्पैपद with the rest.

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

आत्मनेपद.

	Third Person.	Second Person.	First Person.
--	---------------	----------------	---------------

Singular.	नियताम्	नियस्त	नियै
Dual.	नियेताम्	नियेथाम्	नियावहै
Plural.	नियन्तात्	नियध्वम्	नियामहै

VII. रुध् CLASS.

रुध्, to obstruct—उभयपदी.

लट्—PRESENT TENSE.

परस्पैपद.

Singular.	रुण्डि	रुण्ति	रुण्डिम्
Dual.	रुन्धः	रुन्धः	रुन्धः
Plural.	रुन्धन्ति	रुन्ध	रुन्धमः

आत्मनेपद.

Singular.	रुन्धे	रुन्त्से	रुन्धे
Dual.	रुन्धाते	रुन्धाये	रुन्धः
Plural.	रुन्धते	रुन्धे	रुन्धमहे

लिट्—SECOND PRETERITE.

परस्मैपद.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	रुरोध	रुरोङ्ग	रुरोध
Dual.	रुरधतुः	रुरधयः	रुरधिव
Plural.	रुरधुः	रुरध	रुरधिम

आत्मनेपद.

Singular.	रुरधे	रुरधिषे	रुरधे
Dual.	रुरधाते	रुरधाये	रुरधिवहे
Plural.	रुरधिरे	रुरधिष्वे	रुरधिमहे

लट्—SECOND FUTURE.

परस्मैपद.

Singular.	रोत्यति	रोत्यसि	रोत्यामि
Dual.	रोत्यतः	रोत्ययः	रोत्यावः
Plural.	रोत्यन्ति	रोत्यस्ति	रोत्यामः

आत्मनेपद.

Singular.	रोत्यते	रोत्यसे	रोत्ये
Dual.	रोत्यते	रोत्यये	रोत्यावहे
Plural.	रोत्यन्ते	रोत्यस्ते	रोत्यामहे

लोट—IMPERATIVE MOOD.

परस्तैपद.

	Third Person.	Second Person.	First Person.
Singular.	रुण्ड्	रुन्धि	रुण्धानि
Dual.	रुन्धाम्	रुन्धम्	रुण्धाव
Plural.	रुन्धन्तु	रुन्ध	रुण्धाम

आत्मनेपद.

Singular.	रुन्धाम्	रुन्तस्	रुण्धै
Dual.	रुन्धाताम्	रुन्धायाम्	रुण्धावहै
Plural.	रुन्धताम्	रुन्धम्	रुण्धामहै

भूज्, to eat—आत्मनेपदी.

लट—PRESENT TENSE.

Singular.	भुड्क्ते	भुड्चे	भुड्जे
Dual.	भुड्जाते	भुड्जाये	भुड्जवहे
Plural.	भुड्जते	भुड्ग्ये	भुड्जमहे

लिट्—SECOND PRETERITE.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	बुभुजे	बुभुजिषे	बुभुजे
Dual.	बुभुजाते	बुभुजाथे	बुभुजिवहे
Plural.	बुभुजिरे	बुभुजिथ्वे	बुभुजिमहे

ल्लट्—SECOND FUTURE.

Singular.	भोक्ष्यते	भोक्ष्यसे	भोक्ष्ये
Dual.	भोक्ष्यते	भोक्ष्यथे	भोक्ष्यावहे
Plural.	भोक्ष्यन्ते	भोक्ष्यथ्वे	भोक्ष्यामहे

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

Singular.	भुड्क्ताम्	भुड्स्व	भुच्छै
Dual.	भुच्छाताम्	भुच्छाथाम्	भुच्छावहै
Plural.	भुच्छताम्	भुड्ग्धम्	भुच्छामहै

VIII. तन् CLASS.

हो, to do—उभयपदी.

लट्—PRESENT TENSE.

परस्मैपद.

	Third Person.	Second Person.	First Person.
Singular.	करोति	करोषि	करोमि
Dual.	कुरुतः	कुरुथः	कुर्व्वः
Plural.	कुर्वन्ति	कुरुथ	कुर्म्मः

आत्मनेपद.

Singular.	कुरुते	कुरुषे	कुर्वे
Dual.	कुर्वते	कुर्वाये	कुर्वहे
Plural.	कुर्वते	कुरुष्वे	कुर्म्महे

लिट्—SECOND PRETERITE.

परस्मैपद.

Singular.	चकार	चकर्य	चकार, चकर
Dual.	चक्रतुः	चक्रयुः	चक्रव
Plural.	चक्रुः	चक्र	चक्रम्

आत्मनेपद.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	चक्रे	चक्रषे	चक्रे
Dual.	चक्राते	चक्राद्ये	चक्रवहे
Plural.	चक्रिरे	चक्रष्वे	चक्रमहे

लट्—SECOND FUTURE.

परस्मैपद.

Singular.	करिष्यति	करिष्यसि	करिष्यामि
Dual.	करिष्यतः	करिष्यथः	करिष्यादः
Plural.	करिष्यन्ति	करिष्यथ	करिष्यामः

आत्मनेपद.

Singular.	करिष्यते	करिष्यसे	करिष्ये
Dual.	करिष्यते	करिष्येद्ये	करिष्यावहे
Plural.	करिष्यन्ते	करिष्यष्वे	करिष्यामहे

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

परस्मैपद.

Singular.	करोतु	कुरु	करवाणि
Dual.	कुरुताम्	कुरुतम्	करवाव
Plural.	कुर्वन्तु	कुरुत	करवाम

आत्मनेपद.

	Third Person.	Second Person.	First Person.
Singular.	कुरुताम्	कुरुष्व	करवै
Dual.	कुर्व्वताम्	कुर्व्वयाम्	करवावहै
Plural.	कुर्वताम्	कुरुध्वम्	करवामहै

IX. क्री CLASS.

यह्, to take—उभयपदी.

लट्—PRESENT TENSE.

परस्पैपद.

Singular.	गरुत्ताति	गरुत्तासि	गरुत्तामि
Dual.	गरुत्तीतः	गरुत्तीयः	गरुत्तीवः
Plural	गरुत्तन्ति	गरुत्तीय	गरुत्तोमः

आत्मनेपद.

Singular.	गरुत्तीते	गरुत्तीषि	गरुत्ते
Dual.	गरुत्ताते	गरुत्ताधे	गरुत्तीवहै
Plural.	गरुत्तते	गरुत्तीष्वे	गरुत्तीमहे

लिट्—SECOND PRETERITE.

परस्मैपद.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	जग्राह	जग्रहिय	जग्राह, जग्रह
Dual.	जग्टहतुः	जग्टहथुः	जग्टहिव
Plural.	जग्टज्जः	जग्टह	जग्टहिम

आत्मनेपद.

Singular.	जग्टहे	जग्टहिषे	जग्टहे
Dual.	जग्टहाते	जग्टहाथे	जग्टहिवहे
Plural.	जग्टहिरे	जग्टहिष्चे	जग्टहिमहे

लृट्—SECOND FUTURE.

परस्मैपद.

Singular.	ग्रहीष्यति	ग्रहीष्यसि	ग्रहीष्यामि
Dual.	ग्रहीष्यतः	ग्रहीष्यथः	ग्रहीष्यावः
Plural.	ग्रहीष्यन्ति	ग्रहीष्यथ	ग्रहीष्यामः

आत्मनेपद.

Singular.	ग्रहीष्यते	ग्रहीष्यसे	ग्रहीष्ये
Dual.	ग्रहीष्यते	ग्रहीष्यथे	ग्रहीष्यावहे
Plural.	ग्रहीष्यन्ते	ग्रहीष्यष्वे	ग्रहीष्यामहे

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

परस्मैपद.

Third Person. Second Person. First Person.

Singular.	गरुदातु	गरुदाण	गरुदानि
Dual.	गरुदीताम्	गरुदीतम्	गरुदाव
Plural.	गरुदन्तु	गरुदीत	गरुदाम

आत्मनेपद.

Singular.	गरुदीताम्	गरुदीष्व	गरुदै
Dual.	गरुदाताम्	गरुदायाम्	गरुदावहै
Plural.	गरुदताम्	गरुदीष्वम्	गरुदामहै

ज्ञा, to know—परस्मैपदी.

लट्—PRESENT TENSE.

Singular.	जानाति	जानासि	जानामि
Dual.	जानीतः	जानीयः	जानीवः
Plural.	जानन्ति	जानीय	जानीमः

लिट्—SECOND PRETERITE.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	जज्ञौ	जज्ञिष्य, जज्ञाथ	जज्ञौ
Dual.	जज्ञतुः	जज्ञयुः	जज्ञिव
Plural.	जज्ञः	जज्ञ	जज्ञिम

लृट्—SECOND FUTURE.

Singular.	ज्ञास्यति	ज्ञास्यसि	ज्ञास्यामि
Dual.	ज्ञास्यतः	ज्ञास्यथः	ज्ञास्यावः
Plural.	ज्ञास्यन्ति	ज्ञास्यथ	ज्ञास्यामः

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

Singular.	जानातु	जानीहि	जानानि
Dual.	जानीताम्	जानीतम्	जानाव
Plural.	जानन्तु	जानीत	जानाम

X. चुर् CLASS.

भक्, to eat—परस्मैगदी.

लट्—PRESENT TENSE.

	Third Person.	Second Person.	First Person.
Singular.	भक्षयति	भक्षयसि	भक्षयामि
Dual.	भक्षयतः	भक्षयथः	भक्षयावः
Plural.	भक्षयन्ति	भक्षयथ	भक्षयामः

लिट्—SECOND PRETERITE.

Sing.	भक्षयामास(9)	भक्षयामासिथ	भक्षयामास
Dual.	भक्षयामासतुः	भक्षयामासयुः	भक्षयामासिव
Plural.	भक्षयामासुः	भक्षयामास	भक्षयामासिम

लृट्—SECOND FUTURE.

Singular.	भक्षयिष्यति	भक्षयिष्यसि	भक्षयिष्यामि
Dual.	भक्षयिष्यतः	भक्षयिष्यथः	भक्षयिष्यावः
Plural.	भक्षयिष्यन्ति	भक्षयिष्यथ	भक्षयिष्यामः

(9) In the Second Preterite, all verbs of the चुर् class optionally assume two other forms in each number and person, such as, भक्षयाष्मभूय, भक्षयाष्मकार, &c.

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

Third Person. Second Person. First Person.

Singular.	भक्षयतु	भक्षय	भक्षयाणि
Dual.	भक्षयताम्	भक्षयतम्	भक्षयाव
Plural.	भक्षयन्तु	भक्षयत	भक्षयाम

चिन्त्, to think—परस्मैपर्दी.

लट्—PRESENT TENSE.

Singular.	चिन्तयति	चिन्तयसि	चिन्तयामि
Dual.	चिन्तयतः	चिन्तयथः	चिन्तयावः
Plural.	चिन्तयन्ति	चिन्तयथ	चिन्तयामः

लिट्—SECOND PRETERITE.

Sing.	चिन्तयामास	चिन्तयामासिथ	चिन्तयामास
DL.	चिन्तयामासतुः	चिन्तयामासयुः	चिन्तयामासिव
Pl.	चिन्तयामासुः	चिन्तयामास	चिन्तयामासिम

लट्—SECOND FUTURE.

Sing.	चिन्तयिष्यति	चिन्तयिष्यसि	चिन्तयिष्यामि
Dual.	चिन्तयिष्यतः	चिन्तयिष्यथः	चिन्तयिष्यावः
Plural.	चिन्तयिष्यन्ति	चिन्तयिष्यथ	चिन्तयिष्यामः

लोट—IMPERATIVE MOOD.

	Third Person.	Second Person.	First Person.
Singular.	चिन्तयतु	चिन्तय	चिन्तयानि
Dual.	चिन्तयताम्	चिन्तयतम्	चिन्तयाव
Plural.	चिन्तयन्तु	चिन्तयत	चिन्तयाम

Note—In the Active voice, roots, when inflected with the four sets of terminations—त्, त्त्, तोट्, and विधिलिङ्, as also when taking the affixes श्वः and शान्त्, admit certain insertions, according to the classes to which they severally belong. The insertions are given below. These, however, undergo slight modifications before particular terminations:

Class of Roots.	Insertion.
I. अू class.	अ
II. अद् "	none
III. अ "	none
IV. दिव् "	य
V. उ "	नु
VI. तद् "	अ
VII. दध् "	न
VIII. तन् "	उ
IX. क्री "	ना
X. चुर् "	इ

The letters inserted, as shewn above, are all added to the last letter of the root, except that in the **क्ष** class, the **ञ** inserted is added to the last vowel. Roots of the **उ** class are reduplicated.

In the Passive, Intransitive-Passive, and Passive-Active voices, however, none of these insertions takes place, but **ञ** is added to all roots, when inflected with the four sets of terminations named above.

CAUSATIVE VERBS.

134. **णिच्** is added to a verb to give it a causal sense. The addition of this affix also turns an Intransitive verb into a Transitive one. (**ए** and **च्** are rejected, **इ** remains.) A verb, taking the affix **णिच्**, is called a Causative verb (**णिजन्त भ्रातु**), and is conjugated, with the four sets of terminations—**लट्**, **लड्**, **लोट्**, and **विधिलिङ्**, like a verb of the **भू** class. A Causative verb takes the terminations of both the **परस्पैपद** and the **आत्मनेपद**. Ex.—

अ—इ आवि.

परस्पैपद.

3rd. PERSON.

Singular.

लट्— आवयति

लड्— अश्वावयत्

लिट्— { आवयास्वभूव
 { आवयास्वकार

लुड्— आवयामास

अश्विश्ववत्

परस्पैपद.

3rd. PERSON.

Singular.

लुट्—आवयिता

लृट्—श्वावयिष्वति

लोट्—श्वावयतु

विधिलिङ्—श्वावयेत्

आशीर्लिङ्—श्वाव्यात्

लृड्—अश्वावयिष्वत्

DESIDERATIVE VERBS.

135. सन् is added to a verb to imply desire of the agent. (अ and न् are rejected, स् remains.) A verb, taking the affix सन्, is called a Desiderative verb (सनत्त धातु), and is conjugated, with the four sets of terminations—लट्, लड्, लोट्, and विधिलिङ्, like a verb of the भू class. A Desiderative verb becomes reduplicated, and takes the termin-

ations of either the परस्मैपद, or the आत्मनेपद, which the primitive verb uses to take. Ex.—

लट्.	लट्.
3rd. PERSON.	3rd. PERSON.
<i>Singular.</i>	<i>Singular.</i>
पा— पिपासति	रुद्— रुहिषति
ज्ञा— जिज्ञासते	हन्— जिघासति
जि— जिगीषति	ग्रह्— जिष्ठति
क्ष— चिकीर्षति	दा— दित्सति
तृ— तितीर्षति	आप्— ईसृति
सृ— सुर्मूर्षति	लभ्— लिष्वते
गम्— जिगमिषति	बुध्— बुभुत्सते

FREQUENTATIVE VERBS.

136. यज्ज् is added to a verb, beginning with a consonant and having one vowel only, except शुभ् and रुच्, to imply frequency or intensity of the action. (अ and छ् are rejected, य् remains.) A verb, taking the affix यज्ज्, is called a Frequentative verb (यज्जन्त धातु).

and is conjugated, with the four sets of terminations—लट्, लड्, लोट्, and विधिलिङ्, like a verb of the भ् class. A Frequentative verb is reduplicated, and takes the terminations of the आलनेपद्. Ex.—

लट्.

3rd. PERSON.

Singular.

लप्—लालप्ते

सिच्—सेसिच्यते

दीप्—देदीप्यते

शुच्—शोशुच्यते

लट्.

3rd. PERSON.

Singular.

रहू—रोरह्यते

गम्—जङ्गम्यते

वृत्—नरोव्यते

सृप्—सरोस्य्यते

FREQUENTATIVE VERBS REJECTING यड़.

137. The affix यड़् is optionally rejected, and the verb, rejecting it, is called a *Frequentative verb rejecting यड़्* (यड्लुगन्त धातु). Such verbs are subject to almost all the general rules which apply to Frequentative verbs, such as, reduplication, &c, except that they take the terminations of the परस्मैपद्. Ex.—

लट्

3rd. PERSON.

Singular.

लप्—	{ लालपीति लालस्ति
सिच्—	{ सेसेचीति सेसेक्ति

लट्

3rd. PERSON.

Singular.

दीप्—	{ देहीपीति देहीस्ति
शुच्—	{ शोशोचीति शोशोक्ति

NOMINAL VERBS.

138. Nominal verbs, or verbs derived from nouns (नामधातु), are formed by adding the affixes काम्य, क्यच्, क्यङ्, णिच्, &c., to nouns, to imply desire, treatment, behaviour, performance, &c., of the agent, and are conjugated like verbs of the भू class. (Of the affixes क्यच्, क्यङ् and णिच्, क्च्, कङ् and ण्च्, are rejected, य्, य्, and इ, remain.) The verbs, formed by the affixes काम्य and क्यच्, are conjugated in the परस्मैपद, those formed by क्यङ् in the आत्मनेपद, and those by णिच् in both the परस्मैपद and the आत्मनेपद.

Ex.—

पुत्र-काम्य पुत्रकाम्यति, आत्मनः पुत्रमिच्छति.

He desires for a son.

पुत्र-क्यच् पुत्रीयति, आत्मनः पुत्रमिच्छति. He
desires for a son.

पुत्र-क्यच् पुत्रीयति शिष्यम्, शिष्यं पुत्रमिव
आचरति. He treats his pupil like a
son.

पुत्र-क्यङ् पुत्रायते, पुत्र इव आचरति. He
behaves as a son.

शब्द-क्यङ् शब्दायते, शब्दं करोति. He makes
noise.

प्रश्न-णिच् प्रश्नयति, प्रश्नं करोति. He questions.

दृढ-णिच् द्रृढयति, दृढं करोति. He strengthens.

VERBAL AFFIXES.

139. तुम्, त्वा, यप्, &c, are added to verbs, and are called verbal affixes (कृत्). The words, formed by the addition of these affixes, have nearly the same signification as the verbs, and are called verbal derivatives

(लक्ष्यन्त). There are many verbal affixes, of which a few only will be cursorily noticed.

तुम्.

140. तुम् is added to verbs to imply purpose (निमित्त), or an infinitive sense.

Ex.—हा दातुम्, भुज् भोक्तुम्, पत् पतितुम्, भू भवितुम्, शी शयितुम्, बुध् बोद्धुम्, कृ कर्तुम्, जि जेतुम्, अ श्रोतुम्, वच् वक्तुम्, ग्रह् ग्रहीतुम्, दृश् द्रष्टुम्, सह् सहितुम् सोढुम्, गम् गन्तुम्, हन् हन्तुम्, सेव् सेवितुम्, चिन्ति चिन्तयितुम्.

त्वाच् AND यप्.

141. When two verbs have a common Nominative, त्वाच् is added to that which expresses priority of action ; but यप् is substituted for त्वाच् when the verb has any of the Indeclinables, except the negatives अ and अन्, prefixed to it. (त्वाच् and यप् reject च् and प्, retaining त्वा and य.) Ex.—त्वाच्,— पा पीता,

स्थास्थित्वा, दादत्त्वा, वच्चउक्त्वा, भिद्वभित्त्वा,
 बुध्वबुद्ध्वा, लभ्वलब्ध्वा, दृश्वदृष्ट्वा, दह्वदग्ध्वा,
 याच्चयाचित्वा, व्यध्वविद्ध्वा, वस्त्वउषित्वा, स्वप्व
 सुप्त्वा, बन्ध्वबङ्ग्वा, चिन्त्वचिन्तयित्वा ; यप्—
 आ—दा आदाय, आ—गम् आगम्य आगत्य, आ—
 हन् आहत्य, वि—जि विजित्य, सं—स्मृसंस्मृत्य,
 प्र—नम् प्रणम्य प्रणत्य, वि—चिन्त्वचिचिन्त्य ;
 अ—श्चु अश्चित्वा, अन्—वच्च अनुक्त्वा. रामो महं
 त्यक्त्वा वनं जगाम ; स विहस्य प्रोवाच.

142. The words, formed by the addition of तुम्, त्वाच्, and यप्, are Indeclinables (अव्यय), and take only the singular termination of the First class, which, however, is rejected.—Vide para. 84. p. 102.

शृणु AND शानच्.

143. A verb of the परस्मैपद takes the affix शृणु, a verb of the आत्मनेपद takes शानच्, and a verb of उभयपद takes both शृणु and शानच्, in the Active voice, to denote present

action. (शट् rejects श् and च्छ्, and शानच् rejects श् and च्छ्, retaining अत् and आन्.) Ex.—
 शट्,— धाव् धावत्, भू भवत्, गै गायत्, हश्
 पश्यत्, गम् गच्छत्, पा पिवत्, ब्रा जिवत्, नश्
 नश्यत्, व्यध् विध्यत्, चु श्वेत्, भी बिभ्यत्, चिन्ति
 चिन्तयत् ; शानच्,— व्यध् वर्जमान, विदू विद्यमान
 शु नियमाण, शी शयान, आस् आसीन ; छु
 कुर्वत् कुर्वाण, ग्रह् गत्त्वात् गत्त्वान, ब्रू ब्रुवत्
 ब्रवाण.

144. The words, formed by the addition of शट् and शानच्, qualify the agent, and consequently agree with it in gender, number, and Inflectional terminations. Ex.—पश्यन् पुरुषः, पश्यन्तं पुरुषम्, पश्यता पुरुषेण ; गच्छन्ती नारी, गच्छन्तीं नारीम्, गच्छन्त्या नार्या ; पतत् फलम्, पतता फलेन, पततः फलस्य ; शयानः पुरुषः, शयाना नारी, शयानं मित्रम्, &c.

145. A verb in the Passive voice takes the affix शानच्, to denote present action.

(शनस् changes into मान.) The words thus formed qualify the object, and consequently agree with it in gender, number, and Inflectional terminations. Ex.—अ॒ श्रूयमाण, क्ल॒ क्रियमाण, वस्॒ उच्यमान, वह॒ उच्यमान, दा॒ दीयमान, ग्रह॒ गच्यमाण, ज्ञा॒ ज्ञायमान ; हृश्यमानः सूर्यः, हृश्यमाना॑ एथिवी, हृश्यमानं॑ जगत्, हृश्यमानेन॑ जगता, हृश्यमानस्य॑ जगतः, &c.

तव्य, अनीय, AND य.

146. तव्य, अनीय, and य, are added to verbs in the Passive voice as well as in the Intransitive-Passive voice, to express the sense of *futurity, fitness, or command*. Ex.— दा-तव्य दातव्य, दा-अनीय दानीय, दा-य देय ; जि॒ जेतव्य, अयनीय, जेय ; अ॒ श्रोतव्य, श्रवणीय, शव्य ; भू॒ भवितव्य, भवनीय, भव्य ; गम॒ गन्तव्य, गमनीय, गम्य ; हृश्य॒ द्रष्टव्य, हर्शनीय, हृश्य ; भोज॒ भोक्तव्य, भोजनीय, भोज्य ; चिन्ति॒ चिन्तयितव्य, चिन्तनीय, चिन्त्य.

147. The words, formed by the addition of तव्य, अनीय, and य to verbs in the Passive voice, perform a double function, viz. that of finite verbs as well as that of adjectives, and agree with the object in gender, number, and Inflectional terminations. Ex.— तेन समुद्रः द्रष्टव्यः, समुद्रौ द्रष्टव्यौ, समुद्राः द्रष्टव्याः ; त्वया लता सेचनीया ; मया पुष्पाणि चेयानि ; द्रष्टव्यः समुद्रः, द्रष्टव्यं समुद्रम्, द्रष्टव्येन समुद्रेण ; सेचनीयां लताम् ; चेयानां पुष्पाणाम्, &c.

148. The words, formed by the addition of तव्य, अनीय, and य to verbs in the Intransitive-Passive voice, perform the function of finite verbs only, and take the singular termination of the First class of a neuter noun ending in अ. Ex.—तेन स्थातव्यम्, युवाभ्यां करणीयम्, अस्थाभिर्देयम्.

तवत्.

149. तवत् is added to verbs in the Active voice, to denote past action. Ex.—ज्ञा ज्ञातवत्,

क्ति क्षतवत्, स्था स्थितवत्, दा दत्तवत्, गम्
गतवत्, हन् हतवत्, यहू गृहीतवत्, हश् हष्टवत्,
वच् उक्तवत्, भुज् भुक्तवत्, चिन्ति चिन्तितवत्.

150. The words, formed by the addition of तवत्, perform a double function, viz. that of finite verbs as well as that of adjectives, and agree with the agent in gender, number, and Inflectional terminations. Ex.— स पुस्तकं
पठितवान्, तौ पुस्तकं पठितवन्तौ, ते पुस्तकं
पठितवन्तः ; सा चन्द्रं हष्टवती ; वृक्षात् फलानि
पतितवन्ति ; पठितवान् छात्रः, पठितवन्तं
छात्रम्, पठितवता छात्रेण ; हष्टवर्ती नारीम् ;
पतितवता फलेन, &c.

त.

151. त is added to Transitive verbs in the Passive voice, to denote past action. Ex.—
जि जित, क्ति क्षत, यहू गृहीत, दा दत्त, हश्
हष्ट, हन् हत, भुज् भुक्त, वच् उक्त, चिन्ति
चिन्तित.

152. The words, formed by the addition of त to verbs in the Passive voice, perform a double function, viz. that of finite verbs as well as that of adjectives, and agree with the object in gender, number, and Inflectional terminations. Ex.— तेन ग्रन्थः पठितः, ग्रन्थौ पठितौ, ग्रन्थाः पठिताः ; पती पठिता ; पुस्तकं पठितम् ; पठितः ग्रन्थः, पठितं ग्रन्थम्. पठितेन ग्रन्थेन, &c.

153. त is also added to Intransitive verbs, and to some Transitive verbs, such as, गम्, रह्, &c, in the Active voice. Ex.— भू भूत, भी भीत, सृ सृत, स्था स्थित, श्री श्रयित, जागृ जागरित ; गम् गत, रह् रूढ.

154. The words, formed by the addition of त in the Active voice, perform a double function, viz. that of finite verbs as well as that of adjectives, and agree with the agent in gender, number, and Inflectional terminations. Ex.— पुरुषो सृतः, स्त्री सृता, अपत्यं सृतम् ; सृतहं गतः, तौ सृष्टं गतौ, वानरा वृक्षमारुढाः ;

मृतं पुरुषम्, मृतेन पुरुषेण, मृताय पुरुषाय ; मृहं गतं तम्, मृहं गतेन तेन, मृहं गतस्य तस्य, &c.

155. Both Transitive and Intransitive verbs take the affix त in the Intransitive-Passive voice. The words thus formed perform the function of finite verbs only, and take the singular termination of the First class of a neuter noun ending in अ. Ex.— तेन ज्ञातम्, युवाभ्यां हृष्टम्, अस्ताभिः श्रुतम् ; तेन पलायितम्, युवाभ्यां कुत स्थितम्, अस्ताभिर्जागरितम्.

ति.

156. ति is added to verbs to form abstract nouns of the feminine gender. Ex.— ख्या ख्याति, ख्या स्थिति, श्रु श्रुति, मुच् मुक्ति, वच् उक्ति, भज् भक्ति, बुध् बुद्धि, गम् गति, अम् अान्ति, क्लम् क्लान्ति.

त्वन्, एक, and लिन्.

157. त्वन्, एक, and लिन्, are added to verbs in the Active voice, to denote the agent.

(Of these affixes, न्, ण्, and ण्, are respectively rejected, ण, अक, and इन्, remain.) Ex.—**टन्-**, दा दाट, जि जेट, अ ओट, ल कर्तृ, युध् योडृ, हन् हन्तृ ; णक-, नो नायक, पू पावक, ल कारक, पच् पाचक, रिच् रेचक, दा दायक ; णिन्-, वहू वाहिन्, वस् वासिन्, मन्त्र मन्त्रिन्, स्था स्थायिन्, द्विष् द्वेषिन्, द्वुहृ द्रोहिन्, ल कारिन्.

घञ् AND अल्.

158. घञ् and अल् are added to verbs to form nouns, signifying the act, &c. (Of these affixes, घ्, अ्, and ल्, are rejected, अ remains.) Ex.—**घञ्-**, पच् पाक, पठ् पाठ, त्यज् त्याग ; **अल्-**, जि जय, भी भय, सु स्तव.

अनट्.

159. अनट् is added to verbs to form nouns, signifying the act, the instrument, the site, &c. (ट् is rejected, अन remains.) Ex.—
Act,—गम् गमन, भुज् भोजन ; instrument,—नी नयन, श्रु श्रवण ; site,—शी शयन, भू भवन.

NOMINAL AFFIXES.

160. षण्, त, त्व, वतिच्च, &c, are added to nouns to form words denoting a great variety of meanings, and are called nominal affixes (तद्वित प्रत्यय). There are many nominal affixes, of which a few only will be cursorily noticed.

षण्, व्यष्टि, &c.

161. षण्, व्यष्टि, षायनण्, षिकण्, षीकण्, षीयण्, षेयण्, कण्, &c, are employed in forming adjectives and substantives, denoting lineal descent, &c. (Of these affixes, the last rejects ण्, and the rest ष् and ण्.) Ex.— रवणस्य अपत्यं पुमान् रावणः, नर नारायण, पृथा पार्य, गङ्गा गङ्गेय, दिति दैत्य, रघु राघव; आमे भवः आम्यः, नगर नागरिक, कुल कुलीन, द्वीप द्वैपायन; चन्द्रस्य इदं चान्द्रम्, पशुपति पाशुपत, गो गव्य, दुष्मद् दुष्मदीय; विष्णुरस्य देवता विष्णवः, शिव शैव, शक्ति शक्त; एरोर्भावः गौरवम्, एक एक्य, द्वं वार्षक; चोर एव चौरः, बाल बालक, &c.

त AND त्वं.

162. त and त्वं are added to both nouns and adjectives—the former to form abstract nouns of the feminine gender, and the latter those of the neuter. Ex.—प्रभोर्भावः प्रभृता, प्रभुत्वम् ; लघु लघुता, लघुत्वम् ; पशु पशुता, पशुत्वम् ; खल खलता, खलत्वम्.

वतिच्.

163. वतिच् is added to nouns to form indeclinable words denoting resemblance. (इच् is rejected, वत् remains.) Ex.— चन्द्र इव चन्द्रवत्, पिण्डि पिण्डवत्, गुरु गुरुवत्.

मत्.

164. मत् is added to nouns to signify possession. It changes into वत् after final अ, आ, or स्त्रीर्थी, and after penultimate अ, आ, or म्. (Final न् of the primitive noun is rejected before वत्.) Ex.— मत्-, मति मतिमत्, धी धीमत्, अंशु अंशुमत्, पिण्डि पिण्डमत्, धनुष्

धनुष्मत् ; वत्-, ज्ञान ज्ञानवत्, दया दयावत्,
विद्युत् विद्युत्वत्, आत्मन् आत्मवत्, तेजस् तेजस्वत्,
भास् भास्वत्, लक्ष्मी लक्ष्मीवत्.

इन्.

165. इन् is optionally added to nouns, having more than one vowel and ending in अ or आ, to signify possession. (Final अ and आ of the primitive nouns are rejected before इन्.)
Ex.—ज्ञान ज्ञानिन्, गुण गुणिन्, माला मालिन्,
माया मायिन् ; or, ज्ञानवत्, गुणवत्, माला-
वत्, मायावत्.

विन्.

166. विन् is optionally added to the words स्वज्, मेधा, माया, and to those ending in अस्, to signify possession. Ex.—स्वज् स्वन्विन्,
मेधा मेधाविन्, माया मायाविन्, तेजस् तेज-
स्विन् ; or, स्वम्बत्, मेधावत्, मायावत्, तेजस्वत्.

इत्.

167. इत् is added to words of the class called तारकादि, to form possessive attributives. (Final अ, आ, ई, and ई॑, of the primitive words are rejected before इत्.) Ex.—तारका अस्तिन् संजाताः तारकितं (नभः), फलानि अस्य संजातानि फलितः (वृच्छः), पुष्प पुष्पित, मञ्चरी मञ्चरित, उत्कण्ठा उत्कण्ठित, पिपासा पिपासित, अन्धकार अन्धकारित, &c.

तर् AND तम्.

168. तर् and तम् are added to adjectives to form the comparative and superlative degrees, respectively. Ex.—

Positive.	Comparative.	Superlative.
गुरु	गुरुतर्	गुरुतम्
लघु	लघुतर्	लघुतम्
हृष्ट	हृष्टतर्	हृष्टतम्

ईयस् AND ईष्ट.

169. ईयस् is added to adjectives to form both the comparative and superlative degrees.

इष्ट also is used to serve the same purpose.
(Primitive words undergo certain changes before ईयस् and इष्ट.) Ex.—

<i>Positive.</i>	<i>Comparative.</i>	<i>Superlative.</i>
गुरु	{ गरीयस् { गरिष्ट	{ गरीयस् { गरिष्ट
लघु	{ लघीयस् { लघिष्ट	{ लघीयस् { लघिष्ट
द्रढ	{ द्रढीयस् { द्रढिष्ट	{ द्रढीयस् { द्रढिष्ट
प्रशस्य	{ श्रेयस् { श्रेष्ट	{ श्रेयस् { श्रेष्ट
प्रिय	{ प्रेयस् { प्रेष्ट	{ प्रेयस् { प्रेष्ट
युवन्	{ कनीयस् { कनिष्ट	{ कनीयस् { कनिष्ट
ज्येष्ठ	{ ज्यायस् { ज्येष्ट	{ ज्यायस् { ज्येष्ट
बृज	{ भूयस् { भूयिष्ट	{ भूयस् { भूयिष्ट

मय्.

170. मय् is added to nouns to signify *transformation, abounding with, or made of.*
 Ex.— स्वर्णस्य विकारः स्वर्णमयम्, धूमेन व्याप्तं
 धूममयम्, दारुणा निर्मितं दारुमयम्.

धा.

171. धा is added to numerals to form indeclinable words, denoting manner or kind.
 (Final न् is rejected before धा). Ex.—एका
 विधा एकधा, द्विधा, त्रिधा, चतुर्धा, पञ्चधा.

तस्.

172. तस् is an optional substitute for the terminations of the Fifth and Seventh classes.
 Ex.— गृहात्, गृहाभ्यां, गृहेभ्यः, गृहतः ; सर्वस्त्रात्
 सर्वाभ्यां, सर्वेभ्यः, सर्वतः ; गृहे, गृहयोः, गृहेषु,
 गृहतः ; सर्वस्त्रिन्, सर्वयोः, सर्वेषु, सर्वतः.

त.

173. त is optionally added to the numeral एक, as well as to pronouns, with the exception

of अस्मद् and सम्मद्, as a substitute for the terminations of the Seventh class. Ex.— एकस्मिन् एकत् ; सर्वस्मिन्, सर्वयोः, सर्वेषु, सर्वत्.

था.

174. था is added to pronouns as a substitute for the terminations of the Third class, to denote manner or kind. Ex.— अन्येन प्रकारेण अन्यथा, उभयेन प्रकारेण उभयथा, सर्वैः प्रकारैः सर्वथा.

तन्.

175. तन् is added to Indeclinables importing time, to signify occurrence. Ex.— पुरा भवं पुरातनम्, सना सनातन, चिरम् चिरन्तन, इदानीम् इदानीन्तन, अद्य अद्यतन.

चित् AND चन्.

176. चित् and चन् are added to the inflected base किम्, to give it a general and

indefinite signification. Ex.— कः कश्चित्, कश्चन ; किम् किश्चित्, किश्चन ; का काचित्, काचन ; के केचित्, केचन ; केनचित्. कस्यचित्, केषाचित्, कयाचित्, कस्याचित्, कासाचित् ; कुतश्चित्, कुतश्चन ; क्वचित्, क्वचन ; कुतचित्, कुतचन. .

COMPOUNDS.

177. The compounding of words is called *Samasa* (समास). When two or more words are combined to form a compound word, the Inflectional terminations are rejected by all the members of the compound, except the last.

178. Compound words are classified under six heads, viz. 1. Copulative Compounds (इन्द्र), 2. Determinative Compounds (तत्पुरुष), 3. Appositional Compounds (कर्मधारय), 4. Numerical Compounds (द्विगु), 5. Relative Compounds (बङ्गवीहि), 6. Indeclinable Compounds (अव्ययीभाव).

COPULATIVE COMPOUNDS.

179. Copulative Compounds (इन्द्र) are formed by the combination of two or more words, all having the terminations of the First class, and not related to one another as nouns and adjectives. If two singular nouns form the compound, the last is inflected in the dual, else, in the plural. In this form of compounds, the last word retains its original gender. Ex.— रामञ्च लक्ष्मणञ्च रामलक्ष्मणौ, नदी च पर्वतञ्च नदीपर्वतौ, फलञ्च पुष्पञ्च फलपुष्पे, कन्दञ्च मूलञ्च फलञ्च कन्दमूलफलानि, रूपञ्च रसञ्च गन्धञ्च सर्शञ्च शब्दञ्च रूपरसगन्धसर्शशब्दाः. This form of compounds is called इतरेतरहन्द.

180. Sometimes, in this form of compounds, the last member, of whatever gender it may be, takes the terminations of the neuter singular, when a collective sense (समाहार) is implied. This form is called समाहारहन्द. Ex.— हंसञ्च कोकिलञ्च हंसकोकिलम्, पाणी

च पादौ च पाणिपादम्, मांसञ्च अस्थि च रुधिरञ्च
मांसास्थिरुधिरम्.

DETERMINATIVE COMPOUNDS.

181. Determinative Compounds (तत्पुरुष) are those in which, words with the terminations of the Second, Third, Fourth, Fifth, Sixth, or Seventh class, are combined with those having the terminations of the First. Ex.— मर्हं गतः गरुहगतः, लोभेन जितः लोभजितः, धनाय लोभः धनलोभः, सर्पात् भयम् सर्पभयम्, वृक्षस्य शाखा वृक्षशाखा, पुरुषेषु उत्तमः पुरुषोत्तमः.

182. Determinative Compounds are also formed in various senses. Ex.— मध्यम् अह्नः मध्याह्नः, उत्क्रान्तः वेलाम् उद्देलः, उत्तितः गिद्रायाः उन्निद्रः, न प्रियः अप्रियः, न सुखम् असुखम्, सुन्दरः पुरुषः सुपुरुषः, कुत्सितः पुरुषः कुपुरुषः, दुष्टा नीतिः दुर्नीतिः, अत्यन्तं रुदुः अतिरुदुः, कुम्भं करोति कुम्भकारः, प्रभां करोति प्रभाकरः, परं तपति परन्तपः, पङ्कात् जायते

पञ्चजम्, पताभ्यां गच्छति पतगः, जलं ददाति
 जलादः, गृहे तिष्ठति गृहस्यः, आ-हरणम्
 आहरणम्, अशुलं शुलं करोति शुलीकरोति,
 अन्यो देशः देशान्तरम्, &c.

APPOSITIONAL COMPOUNDS.

183. The combination of nouns with adjectives forms Appositional Compounds (कर्मधार्य). Ex.— उन्नतः तरः उन्नततरः, सुन्दरः पुरुषः सुन्दरपुरुषः, नीलम् उत्पलम् नीलोत्पलम्.

184. When the adjective and the noun are of the feminine gender, the former assumes the masculine form. Ex.— जीर्णा तरिः जीर्णतरिः, सती प्रवृत्तिः सत्प्रवृत्तिः.

185. Appositional Compounds are also formed in various senses. Ex.— कृतञ्च तत् अकृतञ्च कृताकृतम्, नीलञ्च स लोहितञ्च नीललोहितः, पूर्वं स्वातः पश्चात् अनुलिप्तः स्वातानुलिप्तः, अर्णव द्रव गम्भीरः अर्णवगम्भीरः,

पुरुषः सिंह इव पुरुषसिंहः, मुखं कमलमिव मुख-
कमलम्, &c.

NUMERAL COMPOUNDS.

186. Numeral Compounds (द्विगु) are those in which the first member of the combination is a numeral, and in which a collective sense, &c, are implied.

187. When a collective sense (समाहार) is implied, Numeral Compounds are called समाहारद्विगु. In this form of compounds, some finals take the affix ई and the terminations of the feminine singular, while others take the terminations of the neuter singular. Ex.— त्रियाणां लोकानां समाहारः त्रिलोकी, चतुर्णां पदानां समाहारः चतुष्पदी, सप्तानां शतानां समाहारः सप्तशती; त्रियाणां भुवनानां समाहारः त्रिभुवनम्, चतुर्णां युगानां समाहारः चतुर्युगम्.

188. Numeral Compounds are also formed in two other ways, viz. *first*, तद्वितार्थै, *i. e.* in the senses in which the nominal affixes are employed; and *secondly*, उत्तरपदे परे *i. e.*

where the first and second members of a बङ्गब्रोहिसमास consisting of three words, form the compound. Ex.— तद्वितार्थे,—द्वाभ्यां गोभ्यां क्रीतः द्विगुः ; उत्तरपदे परे,—पञ्च हस्ताः प्रमाणमस्य पञ्चहस्तप्रमाणः.

RELATIVE COMPOUNDS.

189. Relative Compounds (बङ्गब्रोहि) are those in which the component members have no signification of their own, but denote a different person or object. A compound word, thus formed, becomes an adjective, and consequently takes the gender, number, and Inflectional terminations of the noun it qualifies ; but when used as an adverb, it takes the singular termination of the Second class and of the neuter gender only. Ex.— दीर्घौ बाङ्ग यस्य दीर्घबाङ्गः (पुरुषः), निर्मलं जलं यस्याः निर्मलजला (मही), प्रफुल्लानि कमलानि यस्मिन् प्रफुल्लकमलम् (सरः) ; त्वरया सह सत्वरम् (यथा तथा), प्रणिपातः पुरःसरो यस्यां क्रियायां प्रणिपातपुरःसरम् (यथा तथा).

190. When two words of the feminine gender form such compounds, the former generally assumes the masculine form, and the final long vowel of the latter becomes short. Ex.— निर्मला मतिर्यस्य निर्मलमतिः, सती बुद्धिर्यस्य सबुद्धिः, छिन्ना ग्रीवा यस्य छिन्नग्रीवः.

INDECLINABLE COMPOUNDS.

191. Indeclinable Compounds (अव्ययीभाव) are those in which the first member is an Indeclinable, and in which a sense of *nearness* (समीप), *repetition* (वीप्ता), *accordance with* (अन्तिक्रम), *want* (अभाव), *limit* (पर्यन्त), &c, is implied. A compound word thus formed, if ending in अ, takes the letter म् as a substitute for the terminations of all the classes, except the Fifth; but, if ending in any other letter, it rejects all the terminations like Indeclinables. Ex.— कूलस्य समीपे उपकूलम्, गुरोः समीपे उपगुरु, मट्हे मट्हे प्रतिगृहम्, शक्तिम् अन्तिक्रम्य यथाशक्ति, विन्नस्य अभावः निर्विन्नम्, समुद्रपर्यन्तम् आसमुद्रम्; उपकूलात्, प्रतिगृहात्, &c.

SIMPLE LESSONS.

LESSON 1.

अश्वो धावति । गौः शब्दावते । सूर्यस्तपति ।
 चन्द्र उद्देति । वायुर्वाति । नदी वहति । फलं
 पतति । पञ्चं चलति । पीडा वर्द्धते । बालको
 रोदिति । वृष्टिर्भवति । मेघो गर्जति । पुष्पं
 शोभते । नटो वत्यति । गायको गायति । शिशुः
 क्रीडति । युवा हसति । वृङ्गो निद्राति । चौरः
 पलायते ।

LESSON 2.

स ग्रामं गच्छति । अहं चन्द्रं पश्यामि । पिता
 पुत्रमाहयति । पुत्रः पितरं प्रणमति । गुरुः
 शिष्यमध्यापयति । शिष्यो गुरुं दृच्छति । शिशुः
 शश्यावां श्रेते । राजा प्रजाः पालयति । स इहा-
 गमिष्यति । यूर्यं कुत गमिष्यथ । अहं तत्र
 गमिष्यामि । त्वं कर्द्य दोदिषि । वीजादङ्कुरो

जायते । अश्वमारक्ष्य गच्छति । तनुवायो वस्त्रं
वयति । गोपो दुग्धं दोग्धि । गौः शम्मारण्यत्ति ।
विद्या विनयं दहाति ।

LESSON 3.

भृत्यः प्रभोराज्ञां पालयति । प्रभुर्भृत्याय वेतनं
दहाति । बालको यत्नेन विद्यामर्जयति । स क्लेशं
सोढुं शक्नोति । दशरथः पुत्रशोकेन प्राण-
स्तत्याज । रामः समुद्रे सेतुं बबन्ध । ग्रीष्मकाले
रविरतितीक्ष्णो भवति । शरदि नभोमण्डलं
निर्मलं भवति । वोपदेवो मुग्धबोधं व्याकरणं
रचितवान् । केनापि सह कलहो न कर्त्तव्यः ।
पक्षिष्ठो रात्रौ दृक्षशास्यायां निवसन्ति । साधवः
सर्वभूतेषु दयां कुर्वन्ति । कालिदासो बद्धनि
काव्यानि रचितवान् । अर्जुनो बाढबलेन षथिवी-
मययत् । सुधिष्ठिरः सदा सत्यमुवाच । उद्योगी
पुरुषो लक्ष्मीमुपैति । कापुरुषा एव दैवमवलम्बन्ते ।

LESSON 4.

पाटलिपुत्रनगरे चन्द्रगुप्तो नाम राजा बभूव ।
 चाणक्यश्वन्द्रगुप्तस्य अमात्य आसीत् । परशुरामः
 इथिवैं निःक्षत्रियामकरोत् । ईतराष्ट्रो जन्मान्व
 आसीत् तेन राज्यं न प्राप । रामः पितुरादेशात्
 सीतया लक्ष्मणेन च सह वनं जगाम । भीमो
 गदाधातेन दुर्योधनस्य ऊरु बभूव । चन्द्रं हृष्टा
 मनसि महान् हर्षो जायते । आकाशे रजन्या-
 मसंख्यांनि नक्षत्राणि दृश्यन्ते । रात्रौ प्रभातायां
 पूर्वस्यां दिशि सूर्यः प्रकाशते । वसन्तागमे तरुषु
 लतासु च नवपङ्गवानि कुमुमानि च जायन्ते ।

LESSON 5.

यो बाल्ये विद्यां नोपार्ज्यति स चिराय मूर्खो
 भवति । यो दयालुर्भवति स दीनेभ्यो धनं ददाति ।
 यः कृपणो भवति स आत्मानमपि वश्यति । यो
 बन्धुवाक्यं न श्रणोति स विपद्माप्नोति । परिडताः
 शास्त्रालोचनया कालं यापयन्ति । मूर्खो निद्रया
 कलहेन च समयमतिवाहयन्ति । यः शठेषु

विश्वसिति स आत्मनो सत्यमाह्यति । यो विपद्धि
सहायो भवति स एव यथार्थवन्धुः । यो दुर्जनेन
सह मैत्रीं करोति स पदे पदे विपद्धमाप्नोति ।
यस्य कुलं शीलं च न ज्ञायते न तस्मिन् सहसा
विश्वसनीयम् । यत्नेन विना किमपि न सिध्यति
तस्मात् सर्वेषु कार्येषु यतः करणीयः ।

LESSON 6.

सदा सत्यं ब्रूयात् । सर्वे सत्यवादिनमाद्रियन्ते
तस्य वचसि विश्वासं कुर्वन्ति च । यो हि मिथ्या-
वादी भवति न कोऽपि तस्मिन् विश्वसिति ।

सदा प्रियं ब्रूयात् प्रियवादी सर्वस्य प्रियो
भवति ।

विद्या हि परमं धनम् । यस्य विद्याधनमस्ति
स सदा सुखेन कालं नयति । अमेण यत्नेन च
विना विद्या न भवति तस्मात् विद्यालाभाय अमो
यत्नस्त्र विधेयः । विद्यां विना वृथा जीवनम् ।

आलस्यं सर्वेषां दोषाणामाकरः । अलसा
विद्यामुपार्ज्जितुं न शक्नुवन्ति धनं न लभन्ते ।
अलसानां चिरमेव दुःखम् । तस्मादालस्यं परि-
त्यजेत् ।

मातापितरौ पुन्नार्थं बहून् लोशान् सहेते ।
तयोर्नित्यं प्रियं कुर्यात् । कायेन मनसा वाचा
तयोर्हितं चिन्तयेत् । तयोः सततं भक्तिमान्
भवेत् । प्राणात्ययेऽपि तयोरवमानना न कार्या ।
तयोरनुमतिं विना न किञ्चित् कर्म्म कर्त्तव्यम् ।

LESSON. 7.

अतिभोजनं रोगमूलम् आयुःक्षयकरम् ।
तस्मादतिभोजनं परिहरेत् ।

योऽस्मानध्यापयति सोऽस्माकं परमो गुरुः ।
स हि पितृवत् पूजनीयः । विद्यादाता जन्मदाता
द्वावेव समानौ समं माननीयौ च ।

क्रोधं यत्नेन वर्ज्जयेत् । क्रोधवशो न परुषं
भाषेत न प्रहरेत् । क्रोधो हि महान् शतुः ।

सर्वं परवशं दुःखम् । सर्वमात्मवशं सुखम् ।
एतदेव सुखदुःखयोर्लक्षणम् ।

परहिंसायां परापकारे च बुद्धिर्न कार्या ।
तयोः समं पापं नास्ति ।

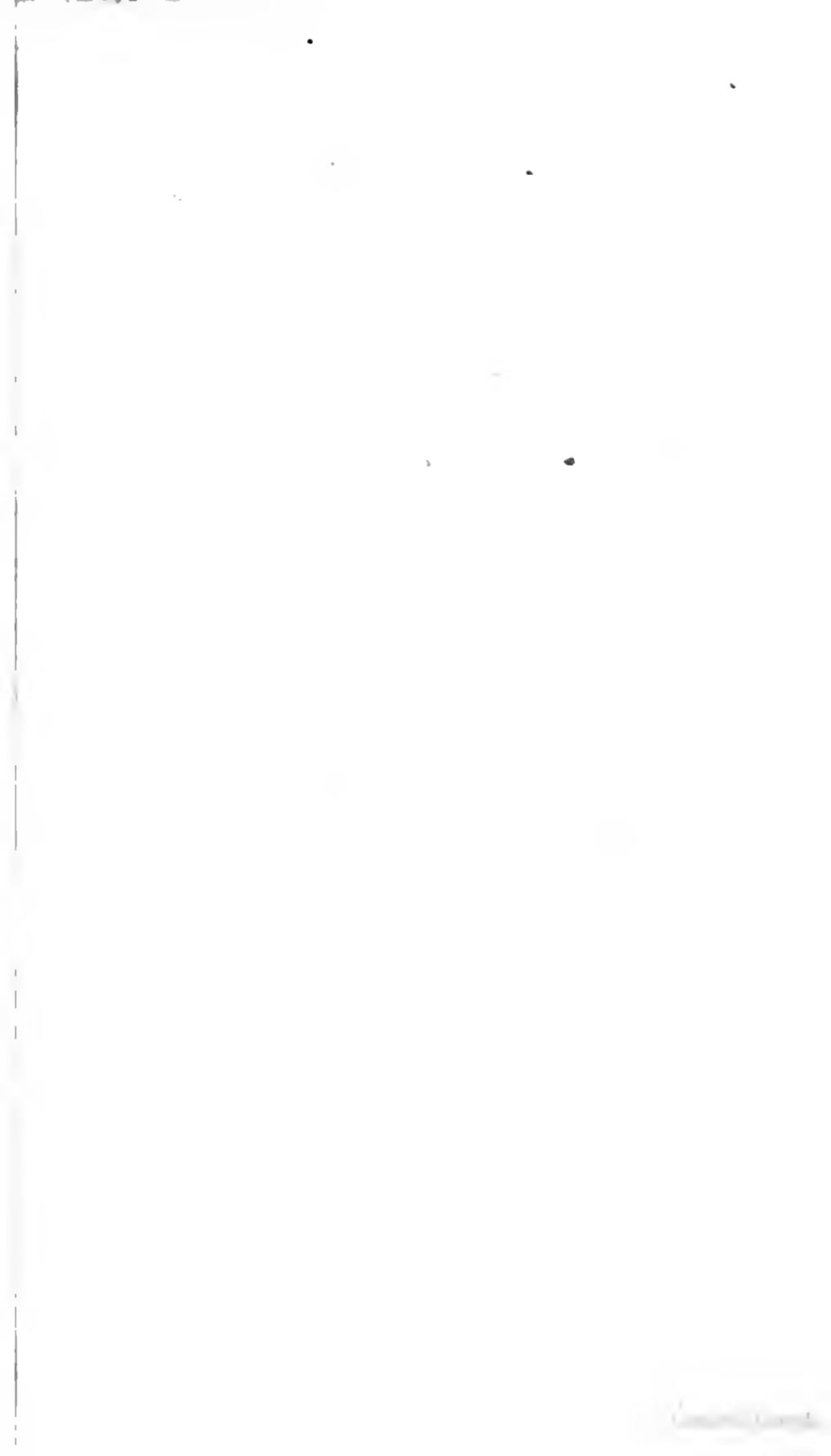
यथाशक्ति परेषामुपकारं कुर्यात् परोपकारो
हि परमो धर्मः ।

अहङ्कारं परिहरेत् । नाहङ्कारात् परो
रिपुः ।

सन्तुष्टस्य सदा सुखम् । य आत्मनः सुख-
मन्विच्छेत् स सन्तोषमवलम्बेत् । सन्तोषमूलं
हि सुखम् ।

THE END.

Computer Vision

